

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання, № 275, травень, 2017

Заквітчанний ранок,
Ігор Гавришкевич

І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...

Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Румунські версії мовленнєвих конотативних конструкцій «Заповіту» Тараса Шевченка
- ❖ Микола Костомаров (До 200-річчя від дня народження письменника, вченого, громадсько-культурного діяча)
- ❖ Г. С. Сковорода:
Пісня 30-а – ключ до людської блаженності
- ❖ Молитви і псалми Тараса Шевченка (4)
- ❖ Борис Олійник
- ❖ Щастя вмерти за рідний край
(Штрихи до портрета Дмитра Геродота)
- ❖ Україніка Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (XXX).
Фольклористика
- ❖ Про моїх друзів-скульпторів
- ❖ Із сучасної румунської поезії:
Іна Флоріка Попа
- ❖ Іспит (Оповідання із циклу «Промахи»)
- ❖ Oberrohnen (Уривки з новели)
- ❖ Страдіваріус (Бувальщина)
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Іван РЕБОШАПКА

РУМУНСЬКІ ВЕРСІЇ МОВЛЕННЄВИХ
КОНОТАТИВНИХ КОНСТРУКТІВ
«ЗАПОВІТУ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В одній з двох рецензій з тим же заголовком «Шевченко в німецькому одязі», написаних на два випуски перекладів творів Тараса Шевченка на німецьку мову, здійснених українським педагогом і упорядником шкільних читанок Сергієм Шпорнаровським (1858-1909), Іван Франко, між іншим, відзначав: «...справа ознайомлення ширшої європейської публіки з кращими творами української літератури в перекладах (...), без сумніву, важлива, але й нелегка, особливо, коли ходить про перекладання таких наскрізь національних і своєрідних творів, як Шевченкові. Незвичайна простота Шевченкового вислову, його мальовничість та натуральність ваблять перекладача, але разом доводять його до розпуки, коли він хоче своїм перекладом передати не лише механічно значення українських віршів, але хоч приблизно українську мелодійність, враження, яке робить оригінал. Се почували всі ті, кому доводилося перекладати Шевченка на яку-небудь іншу мову, і ніде краще, як на наших Кобзарі, не справджується італійська приповідка: traduttore – traditore (перекладач – се зрадник)»¹.

Франкові відзначення вповні можна поширити і на старання румунських перекладачів Шевченкового «Заповіту». Корисною методологічною вказівкою в підшукуванні румунськими перекладачами еквівалентних версій мовленнєвих конотативних конструкцій цього шевченківського шедевр може послужити окреслена Франком суттєва ознака шевченкової поетичної творчості, зокрема «Заповіту», у статті «Тарас Шевченко і його заповіт», написаній німецькою мовою і надрукованій у Віденському двотижневому журналі «Ruthenische Revue» (1903 р., 15 травня, випуск I, № 1), до якої додані Франкові переклади «Заповіту» і вірша Некрасова «На смерть Шевченка».

Оскільки дану статтю не взяв до уваги (бо ніде не цитує її) нині покійний викладач української літератури Бухарестського університету Стеліан Ґруя, толковий знавець Шевченка і перекладач деяких його віршів, включно і «Заповіту», а решті румунським перекладачам вона, безперечно, була зовсім невідомою, то для розробки теми, оголошеної у вищеподаному заголовку цієї розвідки, надто корисними будуть слідуючі відзначення того ж Івана Франка: «Його [Шевченкова – І.Р.] поезія відзначається найвищою простотою форми і змісту, композиції і вислову, – простотою, безпосередністю і природністю, що їх надibuємо в найкращих народних піснях. А при цьому не знайдемо у нього ні сліду тієї примітивної безпосередності, якою

відзначаються справжні народні пісні, навпаки, вся його поетична творчість у дуже великій мірі має суб'єктивне забарвлення, вона є безпосереднім виявом його сильної і обдарованої індивідуальності»².

Образним підсумковим відзначенням Франка стосовно труднощі перекладання творчості Шевченка, зокрема «Заповіту», є слідуюче: «Між Шевченковими віршами є такі, де для передачі на чужу мову від біди може вистарчити «холодний коваль», але є й такі, і то найкращі, найглибші і найхарактерніші, де треба для передачі золотаря з дуже делікатним струментом і дуже ніжною рукою» (Іван Франко, *Твори*, т. 17, с. 139).

В аналізі румунських перекладних версій шевченківських конотативних конструкцій «Заповіту» слід взяти до уваги визначену Франком «найвищу простоту» форми, змісту і вимови, яка зустрічається в «найкращих народних піснях», а не в тих, в яких наявна «примітивна безпосередність». Іншими словами, в аналізі румунських перекладів з мовленнєвої точки зору слід застосувати положення семасіології, згідно з яким слова та вирази (в художній літературі = мовленнєві конотативні конструкції) мають: 1) нейтральне значення назв предметів, дій, поступів тощо без жодного семантичного «забарвлення», 2) значення з позитивними «забарвленнями» – від приличного до найповажнішого і 3) значення з різноступеневими негативними «забарвленнями».

Слова та вирази з нейтральним значенням у румунських перекладах «Заповіту», ясна річ, не відіграють жодної ролі у художній експресивності перекладних версій. Ні слів із суто негативним забарвленням немає, а лише такі, частину яких можна зачислити до визначеної Франком категорії виразів «примітивної безпосередності», які в художній літературі тяжіють до натуралістичної конотації. Так, у висловленні останнього бажання стосовно обряду його похоронення у випадку мнимої негайної смерті Тараса Шевченка, начебатько, який колись завдавав синам чергову роботу, вжив простий, природний і лагідний та спокійний, без жалю та зітхань і тільки з ледь помітною журбою вираз *поховайте* («Як умру, то поховайте»), який у тлумачному словнику Василя Яременка та Оксани Сліпушко³ наведений аж з 4-им значенням – «здійснювати обряд похорону», ілюстрованим прикладом з прози В. Стефаніка, отже, із значенням західноукраїнським, якому найпідходячий румунський вираз був би *a înmormânta* (хоронити).

(Продовження на 4 с.)

Румунські версії мовленнєвих конотативних конструктивів «Заповіту» Тараса Шевченка

(Продовження з 3 с.)

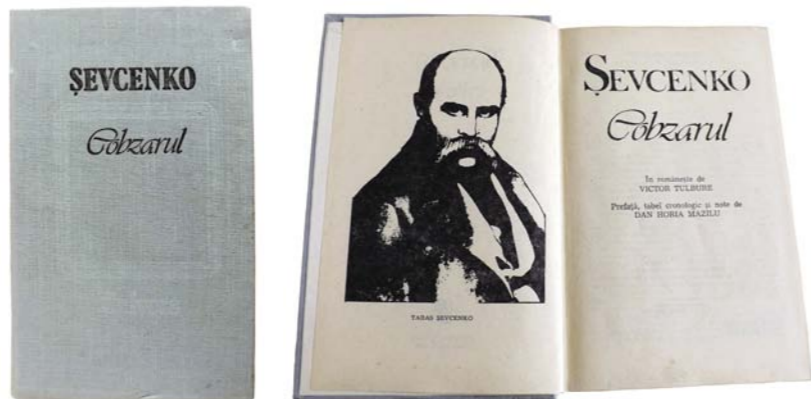
Але частина перекладачів вжила вирази з неіснуючими в оригіналі деталями, і, більше того, з реалістично-натуралістичними значеннями, як «...să mă-ngropați / În tormânt rustiu» («...закопайте мене / В пустинному гробі», Г. М. Іванов), «...îngropați-mă» («...закопайте мене», Іон Козмей, 1999) або навіть М. Садовяну – «...să m-astrucați în gorgan» (< лат. *Astrucare*) – вираз синонімічно тотожний з виразом Г. М. Іванова та Козмея, але він – регіонального поширення і застарілий, вживаний у румунській літературі XV-XVIII ст.ст., наприклад, у творчості Неґруці: «Pe acești morți într-o groapă i-astrucară» («Цих мерців у яму закопали»). Поданий А. Антонеску та Н. Ніколау переклад простого, лагідного Шевченкового виразу *поховайте* сповнений ще більш натуралістичного, похмурого забарвлення: «...trupul meu să zacă / În tormânt pierdut în stepă» («...тіло моє щоб лежало / В запропащеному в степу гробі»). Перекладна версія Іона Георгіце – просто натуралістична:

«... mă duceți la groapă» («... до ями несіте мене»). До такої конотативної значеннєвої сфери належать і вжиті Даном Дешліу вирази «... sărați tormântul» («...копайте яму/гріб») і Віктора Тулбуре (1951, 1952, 1957) «...să-mi sape-n stepă un tormânt» («...в степу щоб викопали мені яму/гріб»), від яких відрізняються лише дієсловами-присудками в наказовому способі, як всі попередні, вирази Стеліана Ґруї «...tormânt să-mi faceți» («...гріб мені зробіте») та Іона Ковача «...durați tormântul» («...гріб спорудьте»). Інші варіативні мовленнєві форми Шевченкового останнього прохання не те що без жодного відтинку лагідності, а просто майже категоричні, «холоднокровні» вимоги поета. Це – вирази Віктора Тулбуре (1963, 1990) «...vreau tormântul» («...хочу/бажаю гробу») та Іона Козмея (2011) «...îmi vreau tormântul» («...хочу/бажаю собі гробу»).

Як не парадоксально, єдиний, хто подав (1916 р.) для Шевченкового виразу надто лагідний і надто шанобливий румунський варіант, – це перший перекладач «Заповіту» в Румунії Замфір Арборе, який не те що знав Шевченка, він відчував його і любив всією душею. Його метафоричний вираз «...pe o movilă să mă culce» («...на високій могилі хай мене вляжуть») додає простому лагідному Шевченковому виразові «поховайте на могилі» значну «дозу» делікатної ніжності й пошани, адже ж «влягати покійника на вічний сон/спочинок (спочивок, спочин)» – це найшанобливіша назва дії його похоронення⁴.

Сумнівним здається, чи «вкладена» Замфіром Арборе в уста скромного Шевченка настільки шанобливого виразу останнього поетового бажання, а чи реалістично-натуралістичними відтінюваннями вищецитованими виразами румунські переклади відтворюють спокійну інтонацію й елегійні настрої першої частини-експозиції ліричного монолога Тараса Шевченка.

Єдиний з-поміж румунських перекладачів Іон Ковач (правдоподібно, на основі російських перекладів «Заповіту», бо української мови не знав) Шевченковому неперсоналізованому виразові «Щоб (пани широкополі / І Дніпро, і кручі) було видно, було чути» подав такої ж синтагматичної структури перекладний вираз «Să se vază, să se-auză/Stepa fără zare,/ Niprul cum rostogolește / Valuri de pierzare». Решта перекладачів персоналізують мотивацію просьби поета бути похованим на могилі: «...ca să văd...» («...щоб я бачив...», Замфір Арборе), «...ca să mai văd...» («...щоб

Шевченко, *Кобзар*. Обкладинка румунського видання, видавництво «Юніверс», Бухарест, 1990. Титульні сторінки: Тарас Шевченко (Портрет); Шевченко, *Кобзар*. Переклад румунською Віктора Тулбуре. Передмова, хронологічна таблиця і примітки Дана Хорії Мазілу

я ще бачив...»), «... să mai aud...» («...щоб я чув ще...», Дан Дешліу), «Ca să mai văd eterna stepă» - «Щоб я ще бачив вічний / безкрайї степ», «Să-i aud suspinul aspru» («Щоб чув я його лютий стогін», С.Ґруя), «Ca să văd și să aud eu...» («Щоб бачив і чув я...», Іон Козмей, 1999) чи «Ca să văd, s-aud în taină...» («Щоб я бачив, чув таємно...», Іон Козмей, 2011). Цю персоналізовану мотивацію поета Віктор Тулбуре «уводить» (1951-1957рр.) у натуралістичну атмосферу: «Din tormântul mi să suprind...» («З мого гробу щоб охоплював я [зором – І. Р.]...»), «Din groapă vreau să suprind...» («З ями хочу я охоплювати...») чи «Din gorgan să văd...» («З кургану щоб бачив я...», 1963, 1990). У перекладі А. Антонеску та Н. Ніколау мотивацію поета бачити «лани широкополі» і «ревіння Дніпра» перекладено так: із запропащеного в степу гробі Шевченко, мовляв, бажає – «Чути шумлячі

води;/ Тихий шлест злаків» («Să aud vînde ape,/ Susur lin de grîne»).

Переклад зав'язки «Заповіту» «Як понесе з України / У синєє море кров ворожу...», перефразовуючи Івана Франка, доводив румунських перекладачів майже до розпуки. Окрім її значення (переданого приблизними синонімічними перифразами), перекладачам не вдалося передати, згідно з відзначенням того ж Франка, ні просте і натуральне мовленнєве оформлення зав'язки, завдяки чому ні її значення не передано точно, по-шевченківському: «De-o să curgă din Ucraina / Spre albastra mare,/ Sânge de vrăjmași...» («Як тектиме з України / До синього моря кров ворожа...», Дан Дешліу) чи коли «...від ворожої крові / Води омийть мені країну...» («...când de sânge dușman ape / Îmi vor spăla țara...», Іон Георгіца) або «Până când vrăjmașul sânge,/ Scurs de mâna noastră,/ Fi-va să împurpureze / Marea sea albastră» («Коли кров ворожа,/ Спущена нашими руками,/ Запурпурюватиме / Синє море», Іон Ковач). Тоді поет покине «І лани, і гори» і полине «Pân' la Domnul Sfântul» («До Святого Бога», Замфір Арборе), «La pragul Domnului să mă rog» («До Божого порога молитися», Г. М. Іванов), «...să mă rog spre cer m-oi duce / La Dumnezeu» («...в небо направляюсь молитися / До Бога», В. Тулбуре, 1951, 1952, 1957) або «...îmi voi duce plânsul / Către Dumnezeu» («...понесу свій плач / До Бога», Іон Козмей, 1999, 2011), а чи «Din groapă eu mă voi trezi,/ Din bezna somnului de moarte,/ Voi părăsi (...) și să mă rog spre cer m-oi duce / La Dumnezeu» («З ями я прокинуся,/ З безодні смертного сну / Я покину (...): молитися в небо під / До Бога», В. Тулбуре, 1963, 1990). Але до того Шевченко не те, що «не знає Бога», він – «...не турбується / Божеством» («...nu-mi pasă de Dumnezeire», Замфір Арборе). *Dumnezeire* – це мало вживана абстрактна дієслівна форма назви божества, що виявилась принагідною «знахідкою» для Замфіра Арборе. Решта румунських перекладачів Шевченкове «Я не знаю бога» передали по-різному: «...nu-l cunosc» («...не знаю його», Г. М. Іванов), «Nu-l recunosc și nu-mi fac cruce» («Не визнаю його й не хрещуся», В. Тулбуре, 1951, 1952, 1957) або «...nici nu-l știu / Și nu-mi fac nici cruce» («...ні не знаю його / Й ні не хрещуся», В. Тулбуре, 1963, 1990), чи «Să n-aud de domnul» («Не хочу чути про бога», Іон Георгіца), «...dar rân-atunci / Dumnezeu nu este» («...але до тоді немає/ не існує бог», С. Ґруя), «...căci altfel / Eu nu-l știu pe Dânsul» («...бо в противному разі / Я його не знаю», Козмей, 1999; правильно по-румунському було б – «de

Dânsul», що відповідає шевченківському. Козмеєве «pe Dânsul» – це «Я його не пізнаю»), «Căci până atunci, eu, unul / Nu am Dumnezeu» («Бо до тоді єдиний я / Не маю Бога», Іон Ковач), «...căci altfel / Eu nu cred într-însul» («...бо в противному разі / Я не вірю в нього», Іон Козмей, 2011).

У перекладі кульмінації вірша («Поховайте та вставайте,/ Кайдани порвіте / І вражою злою кров'ю / Волю окропите») спонукання Шевченком його співвітчизників формою дієслова наказового способу (*вставайте*) скинути кайдани – також наявні різні підходи: Віктор Тулбуре, наприклад, у версіях з 1951, 1952, 1957 рр. не вживає цей спонукальний шевченківський вираз, як і С. Ґруя та Іон Ковач, «надолужуючи» його перифразовим спонуканням: «Cu sânge de tirani mișei / Stropiți a voastră libertate. / Loviți cu ură-adâncă-n ei / Și rupeți lanțurile toate» («Кров'ю негідних тиранів / Вашу волю окропите. / З глибокою ненавистю бийте їх / І всі кайдани рвіте», Віктор Тулбуре, 1951-1957), «Îngropați-mă și rupeți / Lanțurile grele / Și stropiți cu sânge vrea / Ucrainei mele» («Закопайте мене і порвіте / Важкі кайдани / І окропите кров'ю бажання / України моєї», С. Ґруя), «Spargeți lanțurile! Smulgeți / Paloșul dreptății, / Limpeziți cu sânge dușman / Fruntea libertății» («Розбивайте кайдани! Виймайте / Палаш справедливості, / Кров'ю ворожою / Очистіть чоло волі», Іон Ковач). Інші перекладачі, як Дан Дешліу, вжив точний еквівалент Шевченкового *вставайте* («Răsculați-vă...»), Замфір Арборе та Іон Георгіца вжили близькі його синоніми «Ridicați-vă...» («Піднімайтесь...») і, відповідно, «Sculați...» («Вставайте...»). Решта перекладачів подали ще більш віддаленіші від значення Шевченкового спонукального виразу: «De la groapa mea porcedeți / Și zdrobiți robia» («Від моєї ями відправляйтесь / І рабство розбивайте», А. Антонеску, Н. Ніколау), «Mă-ngropați, porniți și rupeți...» («Мене закопайте, рушайте і рвіте...», Іон Козмей, 1999, 2011), «Vă treziți, stropiți cu sânge...» («Прокиньтесь, кров'ю окропите...», Віктор Тулбуре, 1963, 1990).

Різні підходи румунських перекладачів і в передачі Шевченкового поняття про бажану ним велику, вольну і нову *сім'ю*. Замфір Арборе зберіг два епітети-означення, третій замінив виразом *înalță* (висока), а значення слова *сім'я* передав близько до Шевченкового поняття – словом *gintă*, яке в румунській мові вживається на означення групи людей, що походять із спільного предка, становлячи народ чи націю.

(Продовження на 6 с.)

Обкладинка румунського видання: Тарас Шевченко, *Поєми*. Серія «Бібліотека для всіх» Бухарестського видавництва «Мінерва», 1976. Переклад румунською Віктора Тулбуре. Передмова і хронологічна таблиця Стеліана Ґруї.

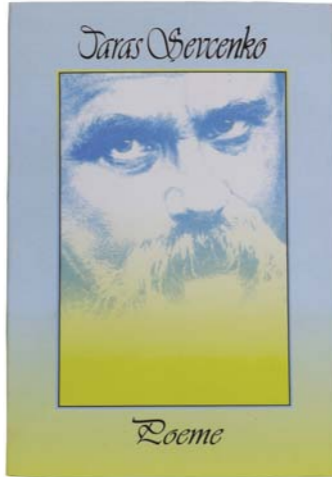
Румунські версії мовленнєвих конотативних конструктивів «Заповіту» Тараса Шевченка

(Продовження з 5 с.)

Дан Дешліу переклав неточно і то лише один вираз «сім'я нова» словосполученням «*țară nouă*» («нова країна»), епітет *вольна* перемістив на Шевченкові одногромадяни, назвавши їх *liberi* (вільними). Шевченкове поняття *сім'я* Віктор Тулбуре переклав поняттям «*lume liberă și nouă*» («новий вільний світ», 1951-1957), пізніше виправив теж на неточне – «*noia voastră casă*» («нова ваша хата», 1963, 1990). В означальній синтагмі Груї – лише два шевченківські компоненти: «*familia măreață, nouă și străbună*» («велична сім'я, нова і правдива»). Епітет *вольна* Іон Козмей замінив епітетом *визволена* (1999), а у версії з 2011 р. повторив Віктора Тулбуре, додавши неіснуючу в оригіналі деталь: «*Și-ntr-o altă casă, mare, / Nouă, dezrobită...*» («І в іншій хаті, великій, / Новій, визволеній...»). А. Антонеску та Н. Ніколау переклали дану синтагму описово, бажано синонімічно, але далеко не по-шевченківському: «*Frați cu frați uniți, în fine, / Când veți fi-mpreună...*» («Брати з братами, нарешті, об'єднані, / Коли будете разом...»). Тільки в перекладі Іона Георгіце з Молдавської РСР, здійсненому в 1989 р., наче відчувається «відгомін» радянських інтерпретацій: «*Și-n familia cea mare / De neamuri unite...*» («І у великій сім'ї / Об'єднаних народів...»).

У перекладі розв'язки «Заповіту», тобто останнього особистого прохання Шевченка пом'янути його «Незлим тихим словом» один лише Віктор Тулбуре в ранніх своїх версіях це скромне прохання переклав як зовсім нескромне: «*Cu glasul bun să v-amintiți / De viața tea și de-al meu nime*» («Добрим голосом пом'яните/ пригадайте собі / Моє життя й моє ім'я»). Далеким синонімом й не без співзвучності з Віктором Тулбуре переклав це Іон Георгіце, вживши, на жаль, і надто відомий вираз класика румунської поезії Міхая Емінеску («*Aduceri-aminte*»): («*în familia cea mare*») «*Cu drag nimele mi-l poarte / Aduceri-aminte*» («у великій сім'ї») «*Моє ім'я радісні, любі / Спогади хай зберігає*»). Решта, майже всі румунські перекладачі вживають відповідну оригінальній лексемі слово румунську лексему *vorbă*, передаючи її то з одним епітетом *caldă* (тепла, Дан Дешліу), *bună* (добра, Тулбуре, 1963, 1990), то з двома: «*blândă și curată*» («лагідна і чиста», Замфір Арборе), «*bună, împăcată*» («добра, мирна», Іон Ковач), «*bună, liniștită*» («добра, тиха», Іон Козмей). Але між цими

двома епітетами немає антонімічності чи опозиції, як, до речі, не було спочатку ні в оригіналі Шевченка – «*тихим добрим словом*» – але епітет *добрим* він замінив на *незлим*, що сприймається як синтез ідеального світовідчуття поета.

Тарас Шевченко, *Поєми*. Переклад з української мови Іона Козмея, Видавництво «Мустанг», Бухарест, 2001.

Незважаючи на різноманітні підходи румунських перекладачів, можна погодитися, що в їхніх версіях ідейний зміст, за кількома вказаними тут і в попередніх статтях винятками, взагалі збережений.

Властивий Шевченковому оригіналові мелос наявний у перекладі Замфіра Арборе, у решті румунських перекладних версіях він у тій чи іншій мірі тільки відчувається, бо непостійно й недостовірно збережено строфічну будову чотиристопного хорею (поряд з пірихієм) з перехресним римуванням та з наголосом на передостаннім складі останньої строфи (константи) і завдяки непереданню властивого Шевченкові чергування складів з голосними різного відкриття майже у суцільних віршових рядках. Це означає, що, згідно з виділеними Іваном Франком категоріями, до румунських перекладачів «холодних ковалів» належали б Г. М. Іванов (вільний переклад), А. Антонеску та Н. Ніколау, може, і дехто інший, а до «золотарів з дуже делікатним струментом і дуже ніжною рукою» навряд чи можна зачислити решту перекладачів, навіть і Замфіра Арборе, бо в кожного з них наявні відхилення від «надзвичайної простоти Шевченкового вислову, його мальовничості та натуральності» (І. Франко), а в деякого – й ідейного змісту.

Примітки

1 Іван Франко, *Шевченко в німецькій одязі II* «Літературно-науковий вісник», серпень 1904 р., т. XXVII, с. 118-120; там же, відділ «Бібліографія», вересень 1906 р., т. XXV, с. 505-508. У даній статті цитовано за поданими разом рецензіями у виданні: Іван Франко, *Твори в двадцяти томах*. Том XVII. Літературно-критичні статті, Державне видавництво художньої літератури, Київ, 1955, с. 133-134.

2 Цитовано за тим же виданням XVII-го тому, с. 128.

3 Василь Яременко, Оксана Сліпушко, *Тлумачний словник української мови*. У трьох томах. Видання друге, виправлене, Київ, Видавництво «Аконіт», 2004.

4 Див.: Святослав Караванський, *Практичний словник синонімів української мови*, Українсько-канадське спільне підприємство «Кобза», Київ, 1993.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

МИКОЛА КОСТОМАРОВ

(До 200-річчя від дня народження письменника, вченого, громадсько-культурного діяча)

Микола Костомаров – один з найвизначніших діячів української культури. Всесвітньовідомий учений, він зробив неоціненний внесок у розвиток української історіографії, збагативши її численними фундаментальними працями, новими науковими ідеями та публікаціями історичних пам'яток. Крім того, М. Костомаров активно виступав як поет, драматург, прозаїк, літературознавець і критик, публіцист, філософ, етнограф, фольклорист, політичний і громадський діяч. Найвизначніші його художні твори – балади, історико-легендарні поеми, драми, переклади з інших літератур – припадають на 30-40-і роки XIX ст.

М. Костомаров (літературні псевдоніми – Ієремія Галка, Іван Богучаров) народився 16 травня 1817 року в селі Юрасівці, тепер Ольховатського району Воронежської області Росії (у XVII-XVIII ст. ці землі входили до Слобідської України). Його батько, відставний офіцер Іван Петрович Костомаров, що походив з роду козаків-переселенців, займався сільським господарством, а мати, Тетяна Петрівна Мельникова, – українка з кріпацької родини.

Навчався майбутній письменник і вчений у кращому тоді хлоп'ячому пансіоні в Москві та Воронежській гімназії. У 1833 р. вступив до Харківського університету на словесне відділення.

У студентські роки М. Костомаров відзначався наполегливою працею і винятковою старанністю. Уже на першому курсі він посилено вивчав французьку, італійську, грецьку та латинську мови, що дало йому можливість прочитати в оригіналі В. Гюго, Ж.-Ж. Руссо, «Іліаду» Гомера та інші видатні пам'ятки світової літератури. Захоплений античним письменством, написав гекзаметром свої перші вірші. На цей же час припало й інше захоплення М. Костомарова-студента, яке визначально вплинуло на його подальшу життєву долю. Спілкуючись з представниками харківської інтелігенції, він глибоко зацікавився історією та культурою України. «Я прагнув, – зізнавався він,

– якнайближче познайомитися з самим народом і не лише з книг, а передусім з живої мови, з живого єднання з ним. Я слухав живу мову, розповіді, записував слова й вирази, втручався в бесіди, якнайширше розпитував про народне життя-буття, прислухався до пісень». Велику роль у цьому плані відіграла збірка народних пісень, видана М. Максимовичем у 1827 р. «Мене вразила і захопила невідомою красою української народної поезії, – відзначав М. Костомаров. – Я ніяк не припускав, щоб така чарівність, така глибина й свіжість почуття могли бути в творах простого народу».

Після закінчення університету М. Костомаров у 1837 р. записався на службу в Кінбурнський драгунський полк, що знаходився в Острогозьку. Але дуже швидко молодий інтелігент зрозумів, що військова служба – це не його покликання, і вже восени того ж року він повернувся до Харкова. Захопившись лекціями М. Луніна, професора з європейським світоглядом, він повністю віддався сту-

діюванню історичних праць. Осмислюючи прочитане, початкуючий учений сформував власний принцип дослідника, який стосується розуміння історії народу та його духовного життя як основного об'єкта уваги й наукового пошуку. Про це він згодом написав у своїй «Автобіографії»: «Я читав багато різних історичних книг, вдумувався в науку і прийшов до такого запитання: чому це в усіх історіях тлумачать про видатних державних діячів, іноді про закони й установи, але ніби нехтують життям народної маси? Бідний мужик, землероб-трудівник ніби не існує для історії; чому історія нічого не говорить про його побут, його духовне життя, про його почування, спосіб виявлення його радощів і печалей? Швидко я переконався, що історію треба вивчати не за мертвими літописами й записками, а й у живому народі». Думка про історію народу та його духовне життя, на протигагу історії держави, стала основною ідеєю М. Костомарова. Відтоді він заходився вивчати все, що свідчило про народ.

(Продовження на 8 с.)

МИКОЛА КОСТОМАРОВ

(Продовження з 7 с.)

У цьому йому допомагало спілкування з такими відомими вченими й літераторами, як І. Срезневський, П. Гулак-Артемівський, А. Метлинський, Г. Квітка-Основ'яненко та ін.

У 1841 р. М. Костомаров подав до захисту дисертацію «Про причини і характер унії в Західній Русі». Надрукована і схвалена, вона була опротестована церковною владою та міністром освіти, тому що автор, на думку опонентів, багато уваги «приділяє народним масам» і «висловлюється не в російському дусі». 1844

року вчений захистив дисертацію на іншу тему («Про історичне значення руської народної поезії») і вирішив присвятити себе викладацькій роботі. Він читав історію у приватних пансіонах Харкова й Києва, Рівненській гімназії. У 1846 р. його обрано ад'юнктом-професором Київського університету.

У Києві М. Костомаров познайомився з М. Гулаком, О. Марковичем, В. Білозерським, П. Кулішем, Т. Шевченком, Д. Пильчиковим та ін. Згодом у цьому середовищі української інтелігенції під впливом західноєвропейських визвольних рухів і слов'янського національного відродження визріла думка про створення таємної антицарської та антикріпосницької організації, яка дістала назву Кирило-Методіївське братство. Його метою було створення федерації (власне конфедерації) рівних слов'янських народів, ліквідація кріпацтва й запровадження демократичних свобод, виховання національної самосвідомості українського народу.

М. Костомаров розробив основну програму братства, яку виклав у трактаті «Закон Божий» (Книги буття українського народу)». Трагізм історії українського народу він порівнював із стражданнями й жертвністю Ісуса Христа. Як і Син Божий, Україна страждала і була розіп'ята на хресті історії. Але вона, на переконання автора, встане із могили. І це воскресіння стане визначальним для історичної долі всієї Слов'янщини: «Лежить у могилі Україна, але не вмерла. Бо голос її, що звав усю Слов'янщину на свободу і братерство, розійшовся по світу слов'янському. <...> Бо голос України не зтих. І встане Україна зі своєї могили, і знову озветься до всіх братів своїх слов'ян і почують крик її, і встане Слов'янщина, і не залишиться ні царя,

ні царевича, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні кріпака, ні холопа – ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні у хорватів, ні у сербів, ні у болгар. І Україна буде незалежною Державою Народною у спілці слов'янській. Тоді скажуть усі народи, показуючи рукою на те місце, де на мапі буде намальована Україна: «Ось камінь, що його зневажали будівничі, він буде наріжним каменем». Філософію відродження України, а з нею і всього людства, М. Костомаров виводив із християнської релігії, яка, за його трактуванням, стане запорукою свободи як окремої особистості, так і всіх народів.

Наприкінці березня 1847 р. Кирило-Методіївське братство було викрито. М. Костомарова заарештували напередодні його вінчання з Аліною Крагельською і після однорічного ув'язнення в Петропавлівській фортеці заслали до Саратова під нагляд поліції.

У 1856 р. М. Костомарова амністували. Після звільнення він вирушив за кордон, побувавши в багатьох країнах: Швеції, Німеччині, Франції, Італії, Австрії та ін.

З 1858 р. М. Костомаров оселився в Петербурзі. У 1859 – 1862 рр. він обіймав посаду професора і завідувача кафедри російської історії місцевого університету. Про його майстерність лектора і наукову глибину викладеного матеріалу слухачі говорили з особливим захопленням. Майже кожне заняття закінчувалося оваціями. Слухачами професора М. Костомарова були не тільки студенти й колеги-історики, а й імениті літератори та діячі мистецтва: Т. Шевченко, Ф. Толстой, М. Чернишевський, М. Добролюбов, Марко Вовчок, П. Куліш та багато інших.

Однак, постійно звинувачуваний владою в українофільстві й сепаратизмі, М. Костомаров змушений був припинити викладання в Петербурзькому університеті й піти у відставку.

Петербурзький період життя М. Костомарова був плідним на наукову діяльність. За цей час учений написав і видав понад 200 праць, серед яких – «Начало Руси», «Две русские народности», «Смутное время Московского государства», «Гетманство Юрия Хмельницкого», «Последние годы Речи Посполитой», «Руина», «Мазепа», три томи «Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей».

(Продовження на 13 с.)

Євсебій ФРАСИНЮК

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 30-а – КЛЮЧ ДО ЛЮДСЬКОЇ БЛАЖЕННОСТІ

Із цього давнього вірша:
**«Радість май із днів твоїх, бо старіє скоро всяк;
В одне літо із козляти став козлатий цап.»**

Осінь нам проходить, а весна пройшла,
Мати козля родить, як весна прийшла.
Ледве літо запало, а козлятко цапом стало,
Цап бородатий.

Ах, відкинемо печалі! Ах, вік наш малий, короткий!
Життя, будь солодке!

Хто журбу в утробі носить завсігди,
Той лежить во гробі, той не жив якби.
Ах, утіха й радість! О сердечна сладість!
Пряме ти життя!

Не красне довготою, не красне добротою,
Як пісня так і життя.

Милосердний Бог живий, я його люблю.
Камінь він мені твердий; сладко сум терплю.
Він живий, не вмира, бо живе і з ним жива
І моя душа.

А кому він не служить, то нехай той бідний тужить
Прямо сирота!

Жити хочеш в сласті? Не завидь нікому.
Ситим будь з малої часті, то боятися ні в чому.
Плюнь на гробні прахи й на дитячі страхи;
Спокій – смерть, не знос.

Так прожив афінський, так прожив єврейський
Епікур – Христос.

Складена в час відкриття Харківського
намісництва (1780), коли я перебував в усамітненні
в монастирі Сіннянському. Григорій Варсава
Сковорода.

На основі оригіналу
та перекладу В.Шевчука
упорядкував Євсебій Фрасинюк

Пісня 30-а – це завершальний твір-«дерево» збірки «Сад Божественних пісень», у плодах якого Сковорода вмістив смаки та аромати найголовніших життєвих засад, увібраних «всім серцем своїм, всією душею та розумом своїм» із вчень-символів Святого Письма, зджерелантичної культури та середньовіччя і, не в останній мірі, з власного способу життя-буття, загадковості якого спонукально посилюється в плині часу.

Цікавим є те, що український поет-мислитель не вживає Біблійні цитати тільки в епіграфах трьох Пісень: 17-ої, 24-ої та 30-ої. Епіграф Пісні 17-ої – це узагальнений вислів про «даремне хвилювання» життєвих пристрастей, Пісня 24-та – це «перетлумачення малоросійським діалектом» вірша римського поета Горація, а в Пісні 30-ій епіграфом служить грецька епіграма, яку він прочитав у бібліотеці Троїце-Сергіївої лаври.

Даним способом Сковорода зауважує-акцентує, що життєві пристрасті існують, їх треба усвідомити і мудро розв'язувати вільно обраним шляхом життя. Римляни покладались на своїх героїв, але пристрасті, моральний занепад, головню суспільної верхівки, побідив їх. Греки усвідомили існування життєвих пристрастей, мудро втілили їх і вказали шляхи виходу в своїй літературі, а в державному устрої придумали-встановили демократію!..

Структуру тексту Пісні 30-ої складають чотири шестивірші. В нумерології цифра чотири означає творення, архетипом якого є трудівник, а цифра шість – збереження, архетип – учитель. Прокоментувати цю нумерологічну символіку можна і так: «Творити» людину в людині вдається тільки трудом, а зберігати таку моральну цінність вдається тільки постійним черпанням мудрості у Вчителя Правди.

Лірико-розміслюючий дискурс Пісні 30-ої розпочинається алегорією, що сугерує короткотривалість життєвого шляху людини в порівнянні, мабуть, з її можливостями зазначити себе у вимірах часу і простору: «Осінь нам проходить, а весна пройшла,/ Мати козля родить, як весна прийшла./ Ледве літо запало, а козлятко цапом стало,/ Цап бородатий».

(Продовження на 10 с.)

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 30-а – КЛЮЧ ДО ЛЮДСЬКОЇ БЛАЖЕННОСТІ

(Продовження з 9 с.)

Зображення козляти в скорій динаміці життєвих етапів, від весни-народження до повної осені-зрілості, обране українським поетом-філософом, служить, принаймні двом цілям: вселяє невблаганний плин часу і драму цієї невблаганності в значенні неповернення. Шевченко, пізніше, повторить цю драматичну істину людського життя-буття забувними рядками: **«Часи літими,/ Віками глухо потечуть... Буде каєння на світі,/ Вороття не буде»**. Глибокий знавець грецької трагедії, Скворода вживає зображення цапа (цап = гр. трагос, звідки походить слово *трагедія*), щоб підкреслити саме драматичність неповернення часу.

Але Скворода-мислитель зазначає двома кличними синтагмами коротко, чітко і без вагання причину цієї драми: **«Ах, відкинь печалі! Ах, вік наш малий, короткий!»** Останнім рядком цієї строфи він підкреслює головну суть людського життя – бути блаженим: **«Життя, будь солодке!»** Інакше сотворений світ губить значення Космосу/Порядку.

Печаль є складовою людського життя. Всевишній/Верховна Мудрість сотворив величезні природні ресурси і потужні уміння людського ества задля ошчасливлення людини. У наступних строфах український філософ, вживаючи надбану мудрість, викарбовує на «дереві життя» свого ліричного **Саду Божественних пісень** його світловкази блаженного життя.

Причиною причин життєвих печалей є журба: **«Хто журбу в утробі носить завсігди,/ Той лежить во гробі, той не жив якби»**. Названа сьогодні стресом, журба руйнує ество людини з найранішого її існування і змінює радикально справжній сенс життя. Тому поет вживає повторно окличні синтагми, щоб звернути емоційно увагу на справжню життєву цінність: **«Ах, утіха й радість! О сердечна сладість!! Пряме ж ти життя./ Не красне довготою, но красне добротою./ Як пісня, так і життя»**. Сердечна/душевна доброта людини в баченні Сквороди є і єдиною прямою, тобто правдивою життєвою дорогою, що надає незаперечної вартості її екзистенційному пробігу. Порівняння в останньому рядку є красномовнішим, аніж будь-який найвишуканіший коментарій.

Третю строфу можна вважати наріжним каменем концепції Сквороди про Всесвіт, зокрема про місце і роль людини, її постійне ре-лігіо до складових сотвореного світу і його творця: **«Милосердний Бог живий, я його люблю./ Камінь він мені твердий; сладко сум терплю./ Він живий, не вмира, бо живе і з ним жива/ І моя душа./ А кому він не служить, то нехай той бідний тужить/ Прямо сирота»**. Це наспрвді мудрий висновок людини, яка усвідомила присутність Творця/

Верховної Мудрості в собі та існування себе в Ньому, яка наслідувала вчення втіленої Правди і не почувалась ні на мить самотньою, всупереч тому, що сімейний статус залишився тільки таємним бажанням...

Як справжній вчитель свого роду, і не тільки, український поет-мислитель вміє мудро поставити запитання та дати мудру відповідь, головню, коли це стосується основних житєвих засад, зокрема людської блаженності: **«Жити хочеш в сласті? Не завидь нікому./ Ситим будь з малої часті, то боятися ні в чому./ Плюнь на гробні прахи й на дитячі страхи;/ Спокій – смерть, не знос»**.

Журбу в душі людини порджують, насамперед, зависть і жажда збагачення. Позбавитись таких вад не просто, мабуть, через часті недостачі життєвих ресурс та ризик суспільного недооцінення, факти що викликають глибокий внутрішній страх. Найсильніший страх, взагалі, викликає смерть. Проте, Скворода твердить, що сотворений світ Всевишнім забезпечує достатньо життєві потреби людини (Потрібне легке, непотрібне важке!), а упокоїння вважає успокоїнням тілесного «праху» від пристрастей цього.

В народнім віруванні вважається, що плюнути – це найлегший ритуальний жест, щоб позбутися злого. Асоціація тілесних пристрастей з «дитячими страхами» зводить першого до ірреального, навіть ірраціонального, якого потрібно позбавитись за вченням українського філософа просто, легко і миттєво.

Переконаний у вічності душі він вважає тілесну кончину позбавленням «непотрібного», а не «знос», в значенні шкоди, життя.

Закінчує поет-мислитель своє вчення незаперечним аргументом: **«Отак жив афінський, так і жив єврейський/ Епікур – Христос»**. Основним правилом мудрості Епікур вважав вміння відхилитись від незадоволення, а ідеалом – задоволення природних бажань, не надуманих. Основним правилом мудрості Ісус Христос вважав говорити Правду, а ідеалом – любити ближнього як самого себе. Наслідуючи ці правила людина може сягнути цих ідеалів, значить блаженності.

Верховна Мудрість облагороджує певних людей у певних часових вимірах здатністю спостерігати життя у незчисленних його виявах та встановляти мудрі вчення про місце та роль людини як в суспільній її взаємодії, так і у відносинах до решти складових природи. Таким чином, людині забезпечується можливість сягнути бажану блаженність.

Людство, на жаль, знаходиться тільки на початковому етапі. Дуже мало людей вміють відхилитись від незадоволення, а говорять Правду...

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: 4. «О СВЯТАЯ! СВЯТАЯ РОДИНА МОЯ!» – МОЛИТВА ЗА ВІТЧИЗНУ, ПОРЯТУНОК ЗЕМЛІ ТА ЧИСТОТУ ДУШІ

22. Очистивши послухом правди душі ваші
для братньої нелицемірної любови,
любить гаряче один одного щирим серцем,
23. відроджені наново не з тлінного насіння, а з
нетлінного: Словом Божим живим і вічним.
24. Бо кожне тіло, як трава, і вся його слава,
мов цвіт трави: трава всохла і цвіт опав,
25. а слово Господнє повік перебуває.

(І Послання Петра)

*«О Святая!
Святая родина моя!
Чем помогу тебе рыдая?
И ты закована, и я.
Великим словом Божью волю
Сказать тиранам – не поймут!
И на родном прекрасном поле
Пророка камнем побьют!
Сотрут высокие могилы
И понесут их словом зла!
Тебя убили, раздавили;
Твои великие дела!
О Боже! сильный и правдивый,
Тебе возможны чудеса.
Исполни славою небеса
И сотвори святое диво:
Воспрянуть мертвым повели,
Благослови всесильным словом
На подвиг новый и суровый,
На искупление земли,
Земли поруганной, забытой,
Честейшей кровию политой,
Когда-то счастливой земли.»*

Етико-релігійна поема «Тризна» (Яготин, 1843), присвячена князні Варварі Миколаївні Репніній, добрій подрузі страдальника Шевченка, просвітлена в цілому вченням Св. Письма із Послання 1 верховного апостола Петра про чистоту душі «послухом правди» «...длябратньої нелицемірної любови», любові щирого серця «відродженій наново не з тлінного насіння, а з нетлінного: Словом Божим, живим і вічним». Так свідчить епіграф до поеми, а присвята, адресована високоповажній Варварі Репніній, до якої загостив поет в Яготин 11 листопада 1843 року, звертає увагу

на цінність душі, яку треба зберігати чистою і поливати сльозами: «Душе с прекрасным назначеньем/ Должно любить, терпеть, страдать;/ И дар Господний, вдохновенье/ Должно слезами поливать» («Кобзар», К., 1987 – «Тризна», с. 164), оскільки і йому, поетові, треба переливати «Слезы в звуки», щоб відкрити силу слова. Присвята сповіщає метафізичну та онтологічну тему роздумів над словом, душею людини і суттю її існування на землі, чітко підкреслену епіграфом, що Слово «живого Бога» – вічне, і істина явна є одна: любити ближнього «щирим серцем», відроджуватись духом з «нетлінного» насіння вічності. Прототипом духовного життя на землі старався бути і герой поеми, названої спочатку «Бесталанний» (як знаємо з рукопису Шевченка, подарованого Варварі Репніній російською мовою, бо вона не знала української мови, першодруком окремою книжечкою поема вийшла під назвою «Тризна»). Поема починається описом тризни ліричним героєм (автором), що сумує через ранню смерть молодого пророка, молитвою прохаючи в нього, як у ангела, просвітлення розуму і душі, просить світлих, чистих дум, осяння серця і тайних порад «земного благо-життя»: «И научи владеть сердцами /.../ Скажи мне тайное ученье/ Любить гордящихся людей/ И речью кроткой и смиреньем/ Смягчать народных палачей» (Там же, с. 167), щоб скласти «гімн пророчий», відкрити правду і підняти убогих людей до неба, до їхнього захисника. Чудова поема-портрет уявного пророка пропонує роздуми на тему пророцтва і цінності душі та духовного життя, свободи думки і сили слова згідно з релігійним світоглядом молодого пророка, як згадує на тризні братство з 12-и його прихильників, жаліючи, що народ втратив свого ментора, який напував серця людей «огнем любові»: «Ты сочетил любовь в чужих;/ Свободу людям – в братстве их/ Ты проявил великим словом:/ Ты миру мир благословил,/ И отходя, благословил/ Свободу мысли, дух любви» (Там же, с. 166). Чи рання смерть молодого пророка не символізує незабутню постать на землі останнього з пророків історії людства – Івана Хрестителя, або апостолів Ісуса Христа, що несли народам слово віри, правди, волі і любові, миру і братолюб'я – ідеали-святині, за які і Шевченко страдатиме і пожертвується теж молодим.

(Продовження на 12 с.)

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 11 с.)

Ліричний герой доповнює портрет Безталанного біографічними елементами його сирітства з раннього дитинства, ганебне поневіряння за кусок «хлеба насущного», за волю, до якої рвалася душа, покалічена «гадами земними», поки зрозумів суть небесного і земного світу, силу віри у Господа Всемогутнього: «В ком веры нет – надежды нет! Надежда – Бог, а вера – свет» (Там же, с. 168). Сирітськими сльозами ріс і молився пророк до Бога, щоб просвітитись «небесним світлом», і так «уму познання купил», обравши захист рідної землі, яку любив понад все.

Молитва «О святая! Святая родина моя» ставить у центрі уваги рідну землю страдальника-пророка, але й Шевченка: «О святая! Святая родина моя! Чем помогу тебе рыдая?! И ты закована, и я...» (Там же, с. 170). Відчуваємо тут свіжі враження від подорожі поета на «оковану» царизмом Україну, його нескінченні життєві драми випускника Академії мистецтв теж «окованого» разом зі своїм народом під гнітом беззаконня на рідній землі.

Запримічуємо з самої експозиції існування невиліковного соціального конфлікту шевченківську зав'язку в байронівському стилі романтика, але з новою візією словесної правди, за уточненням самого поета, далекої від узагальнень англійського митця, його «туману», з стрілами проти лжепророків і космополитів-мудреців, що вихваляють пусто Канта і Галілея на втрату чистих, невинних людей. Ще в першій чверті ХХ-го століття Павло Филипович вперше спростовував так звану простонародність і наївність поета на користь «великого романтика європейського діапазону» (див. «Шевченко і романтизм») за моделлю Байрона, від якого позичає мотив туги, «універсального песимізму» з емоційним стилем мелодраматизму, ефектними позами героїв тощо (Там же), щоб заснувати – за ремаркою сучасної критики – етап золотої творчості «трьох літ» за однойменною поемою «Три літа» (1845), літа гірких дум, що «Опустошили убоге/ Мое сердце тихе,/ Погасили усе добре,/ Запалили лихо», скаржився поет відкрито, готовий захищати словом

Варвара Репніна. Акварель роботи Л. Фішера, 1858 р.

своїх героїв – Катерину й Оксану, батька й матір, що зарано «лягли в домовину», убогих «діток неумитих», матерів України тощо (Див. «Три літа», с. 282). Тому появляються з цього часу сатиричні і саркастичні висловлювання проти самодержавства і тиранії навіть у молитвах і псалмах за моделлю Давида, бо ніхто на землі не має права топтати Божу волю: «Великим словом Божью волю/ Сказать тиранам – не поймут! И на родном прекрасном поле/ Пророка камнем побьют! Сотрут высокие могилы/ И понесут их словом зла! Тебя убили, раздавили;/ И славословить запретили/ Твои великие дела» (Там же, с. 171). Розкривається перед нами крива-ва історія грішного людства, бо (не тільки) носії правди і Божої волі мали долю перших мучеників та пророків, що пожертвувались за християнську віру, за правду і волю людства, розіп'ятих лиходіярами, які забороняли «славословити» Христову науку правди й любові. Силою духовної смиренності і покірності справжнього благовісника-страдальця, що гірко переживає земні беззаконня, герой поеми ронить сльози перед Господом, Царем Небесним, і благає допомоги, просить святого дива на землі, щоб врятувати її спокуюто, подвигом новим і суворим: «О Боже сильный и правдивый/ Тебе возможны чудеса,/ Испольни славой небеса/ И сотвори святое диво./ Воспрянуть мертвым повели/ Благослови всесильным словом/ На подвиг новый и суровый./ На искупление земли./ Земли поруганной, забытой./ Честейшой кровию политой./ Когда-то счастливой земли» (Там же, с. 171). Благання в сльозах свідчить про безкрайню любов до людей з їхніми добрими і злими вчинкам, а щоб надоумити, потрібно святого дива і сили святого слова, аби врятувати осквернену землю і грішне людство, допомогти їм у розпутній рабській долі благодією, а землю, скупану у крові, повернути чистою і щасливою, як колись вона була, до первісних гріхів синів Адама.

В центрі молитви домінують громадянські мотиви, що породжують внутрішню суперечність з його духовністю, закидуючи молитовника у безвихідну драму неспокою, посилену, як запримічує в роздумах

поет, двоїтим життям людства на землі: можна жити і любити душею та бути блаженним і вільним, але й можна жити і дивитись на життя ненаситним оком, протилежно до вчення пророка-страдальця: «О Боже правдивый, лиши ты очей!./ Твои горы, твое море./ Все красы природы/ Не искупят его горя, не дадут свободы» (Там же, с. 171). Крім цього, пророк, як і Шевченко, проживає далеко від рідного краю драму не тільки через відчуження від рідної землі, але й через пасивність людей, бо не всі його любили, і він почувався нижчим і чужим в народі, самотнім, як билина в полі, що сохне і в'яне: «Кому я тоску и любовь расскажу?» (Там же, с. 73).

Перед смертю пророк-страдалець за народ благословляв зберігати життя – «Божий дар», який треба «пожертвовать отчизне» – святині, «общее благо/ Должно любовью купить/ И с благородною отвагой/ Стать за народ и зло казнить», просив молитись Богу за нього, за Батьківщину і створити новий псалом «суровый» проти народних «палачей» «И вольным гимном помяните/ Предтечу...» (Там же, с. 175) на щорічній тризні... Так сталося першого року після смерті, а далі посіло забуття, як скаржився старший член братства, що повертається із тризни, прибитий горем.

МИКОЛА КОСТОМАРОВ

(Продовження з 8 с.)

За його редакцією видано 12 томів «Актов Южной и Западной России» з історії України і Білорусі XIV – XVII ст. У наукових працях М. Костомаров основним завданням ставив дослідження історичного буття народу. «Історія – це не опис життя вождів та ідей, а опис прагнень, дій і почуттів народу», – цього принципу учений незмінно дотримувався протягом усієї своєї наукової діяльності.

У Петербурзі М. Костомаров брав активну участь у громадсько-культурному житті. Разом із В. Білозерським і П. Кулішем організував видання першого українського журналу «Основа» (виходив 1861 – 1862 рр.), редагував перше посмертне видання творів Т. Шевченка, виступав як літературний критик і публіцист, влаштував у себе літературні вівторки, на які приходили Т. Шевченко, М. Добролюбов, І. Тургенєв, П. Гулак-Артемівський, М. Ге та ін., відстоював право на розвиток української літератури рідною мовою тощо.

У січні 1875 р. М. Костомаров тяжко захворів. Турботу про його здоров'я взяла на себе Аліна Крагельська. Колишня наречена, овдовіла після першого шлюбу, стала йому дружиною у травні 1875 р. Подружжя виїхало на Полтавщину в село Дідівці. Там за наполяганням

Не покрилась забуттям сама доля Шевченка, бо з самого початку російська критика вважала поета атеїстом через «Тризну», через осучаснення язичницького звичаю слов'ян поминати покійних тризною, начебто православна церква не справляє панахиди та обіди нашим покійним?! Теж у наші дні американський професор Грабович, претендент на Шевченківську премію, проти якого гула ціла Україна, через «Тризну» спробував оклеймити Шевченка аборигеном, атеїстом, фальшивим пророком-міфотворцем (див. «Шевченко – міфотворець») принижуючи не лише поета, але й саму Україну. Правда, існують спільні елементи біографій Шевченка і героя поеми «Безталанний», але світогляд поета відрізняється від світогляду його героя навіть програмним початком *Присяги* для релігійної Варвари Репніної, якій демонструє портретом безіменного пророка, що духовним життям не можна замінити, ані змінити людську долю (див. «Енциклопедія Тараса Шевченка», Т. 6., К. 2015, – М. Жулинський «Тризна»), бо вона тече своїм розпутним шляхом, і ця правда ще більше наблизилася до поета княжну, яка турбувалась долею Шевченка, сприяючи його звільненню з десятилітньої каторги. Щодо міфу Шевченка, хай буде ясно всім, що тільки сам український народ – міфотворець.

Аліні Леонтіївни письменник почав працювати над автобіографією.

Трохи одужавши, М. Костомаров повернувся до столиці і продовжив свою наукову й літературну працю. Але вік і здоров'я брали своє. 19 квітня 1885 р. М. Костомаров помер. Його урочисто поховали на Волковому кладовищі в Петербурзі. Під час похорону промовляло багато друзів, колег, знайомих. Один з них, письменник і науковець Данило Мордовець, зокрема сказав: «Прощай же, друже велетний! Над твоєю труною уся Україна сумує... все сумує, як руїни Трої; все сумує – твоя ж слава сонцем засіяла... І не вмер ти, твоя слава не вмере, не поляже –

Поки стоїть Україна,
Поки шумлять верби,
Поки рута зеленіє
Та цвіте барвінок!»

За ухвалою ЮНЕСКО в 1967 р. увесь світ відзначив 150-річний ювілей М. Костомарова. А з нагоди 175-річчя від дня його народження засновано премію Національної академії наук України, відкрито меморіальні дошки в Рівному та Воронежі, перевидано художні твори й наукові праці.

Михайло МИХАЙЛЮК

БОРИС ОЛІЙНИК

(1935-2017)

Та коли полишають нас дивні поети – повірте,
Що на цілу епоху старіє народ і держава.
(Борис ОЛІЙНИК – «Пам'яті Павла Тичини»)

«Я родився безнадійним романтиком» – пише поет Борис Олійник, один з чільних представників генерації шістдесятників, у вірші «Романтичне інтермецо», а мені пригадується той Борис Олійник, який у 80-ті роки минулого сторіччя прибув до Бухаресту з делегацією радянських письменників (не запам'яталася точна дата), і ми з Миколою Корсюком провели з ним кілька вечорів у ресторані Спілки письменників. Ні бесідою, ні зовнішністю, ні жестами він не виглядав на романтика, не цитував «захмарних віршів», пив черлене вино і каву, пояснюючи, що саме такі напої потрібні йому, бо «в мене низький тиск» – повторював, ніби виправдовуючись. А коли черлене вино і кава робили свою справу, тоді Борисові ностальгійно пригадувалась відчайдушна «блатна» пісенька: «А где мои семнадцать лет,/ А где мой черный пистолет?»

А тепер коли Бориса Олійника на 82-му році життя не стало, маючи перед собою його життєпис, список його книг, відповідальних постів на національному й міжнародному рівнях, висновок єдиний – він, герой України (2005), був дивовижним трудівником пера з великим українським серцем, державним мужем, борцем за правду й справедливість, інтернаціоналістом (не треба у випадку українського поета остерігатись цього слова, скомпрометованого за часів комуністичної імперії!)

Можливо, Борис Олійник і народився романтиком, але в неромантичний час, бо дитинство його припало на жакливі воєнні роки, юність на нелегкий повоєнний період відбудови краю, а молодість на навчання – закінчив десятирічку в 1953 році і факультет журналістики Київського держуніверситету в 1958 році.

Щоби бути романтиком, на це потрібні сприятливі душевні й матеріальні передумови, а у Бориса Олійника навряд чи вони були. Бо він повністю поринув у журналістську, творчу й громадську роботу, а романтика хіба пробивалась в його поезії.

Значно пізніше, будучи народним депутатом Верховної Ради у майже всіх каденціях, «безнадійний романтик», розчарований новими можновладцями, якими «зарясніла» незалежна Україна, заявив себе «комуністом», але комуністом особливого кшталту (і Шевченко був комуністом – заявляв Борис Олійник); це поняття в нього межувало з утопією, на зразок первісного християнства, яке соціологи називають «первісним комунізмом», в якому всі люди були рівними і жили за принципами братерства й справедливості.

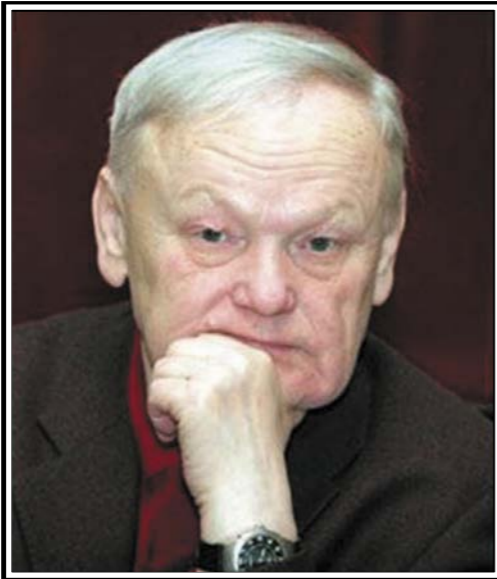
Борис Олійник – автор понад 40 книг поезії, есе, статей. Друкуватися почав ще в школі. Перший вірш опубліковано 1948 року. Перша збірка лірики – «Б'ють у крицю ковалі» появилася 1962 року. Найвагомими вважаються збірки «Вибір», «Коло», «Стою на землі», «Заклинання вогню», «Сива ластівка», «У дзеркалі слова», «На лінії тиші», «Поворотний круг», «Таємна вечеря», поема «Сім».

Борис Олійник обирався депутатом Верховної Ради майже всіх скликань. Як народний обранець, він був безкомпромісним, не терпів фальші й пустослів'я.

Працюючи в пресовій агенції «Радор» Румунського Радіомовлення, де мав завдання слухати Київ, я нераз слухав виступи Бориса Олійника з трибуни Українського парламенту.

Жаліються в президії на стан української економіки, на те, що немає грошей для оплачування людей праці.

Тоді встає депутат Борис Олійник і статечно, по-господарськи охолоджує їх патетику: «Кажете,

немає грошей? А вигляньте у вікно. Бачите, он, той двоповерховий котедж? Запитайте у власника, звідки у нього взялися гроші на такий розкішний будинок. Та ні, не забирайте хату, а тільки натисніть, аби сплатив податки. Ось вам і гроші!»

Огром роботи виконав за своє життя Борис Олійник. Відразу після закінчення вищих студій журналістики не пішов, як інші, на «творчу роботу». Працював у газеті «Молодь України», у журналі «Ранок», був заступником головного редактора журналу «Дніпро» та старшим редактором видавництва «Дніпро». З 1971 по 1974 рік – заступник голови правління Спілки письменників України та СРСР. У 1999 році Голова Комітету з Державних премій України імені Тараса Шевченка в галузі літератури, журналістики й мистецтва.

З 1995 по 2006 рік Голова Постійної делегації Верховної Ради України у Парламентській Асамблеї Ради Європи, а з 1996 по 2006 рік – віце-президент Парламентської Асамблеї Ради Європи.

Борису Олійнику, як нікому, підходять слова Павла Тичини «За всіх переживу, за всіх переболію». Бо він

побував майже у всіх гарячих точках колишнього Радянського Союзу, про що розповів в есе «Два роки в Кремлі» («Князь тьми»), в якому розвінчує міф про М. Горбачова. Неодноразово бував у гарячих точках Боснії-Герцеговини, написавши есе «Хто і з якою метою сатанізує сербів?». Есе вийшло окремою книжкою українською і сербською мовами.

У травні-червні 1986 року одним з перших побував у Чорнобилі, звідки вів репортажі. Першим на державному рівні 1988 року у Кремлівському Палаці сказав про Голодомор в Україні, запропонувавши створити «Білу книгу» про чорні діла 1932-1933 років.

Це далеко не повний список зробленого Борисом Олійником – митцем, взірцевим патріотом незалежної України, політичним активістом міжнародного виміру.

В одному з віршів Борис Олійник застерігає: «Часом поети й по смерті живуть». Воістину воно так – він житиме своїм поетичним словом і своїми ділами.

Борис ОЛІЙНИК

РОМАНТИЧНЕ ІНТЕРМЕЦО

Я родивсь безнадійним романтиком –
Дон Кіхот у масштабі села...
А любов моя з синім бантом
До практичнішого пішла.

Потім хтось по секрету (між нами!)
Передав мені з уст в уста:
«Я до нього з серйозним наміром,
А він – чуєте?! – вірші чита!»

Але я не пославсь на рейках
І до циніків не помчав.
Тільки пізнім осіннім рейсом
Завітала до мене печаль.

Журавлиним крилом ласкаво
Повела: «Не сумуй, відболить».
І за спомин у чуб русявий
Запекла сріблянисту нить...

Дон Кіхоте, гідальго мужній,
Що це кінч твої баский поник?
Часом важко бува нам, друже,
В цей двадцятий практичний вік.

Скільки їх, од вдоволених сонних,
Добре виглажених, як плац,
Приміряло на стіл кухонний
Твій легкий романтичний плац.

Чуєш: он вони, добре влаштовані,
І за всяких умов – «на коні», –
Із своїх умебльованих штолень
Пропонують програму мені:

– Що ти, хлопче, розводиш паніку
І нервусш людей щораз?
Ну, нехай Казахстан. А Іспанія?
Що вона тобі – тітка, сестра?!

Рвешся у бій. А кому це нада?
Хочеш грому – сходи в кіно.
І, між іншим, уже барикади
Вийшли з моди давним-давно.

Дон Кіхоте, давай-но пісню,
Та поділим на двох плаща...
А їй-богу, вона залізна,
Древня логіка у міщан.

Може, справді і нам вже треба
Якоритись на супокій?
Почекайте: а як же небо?!
А дорога, а вірний кінч?!

А земля, що петляє колесом,
А фіалки, а солов'ї!
А іще ж не відкриті в космосі
Орхідеї твої й мої!

І не всі теореми доведені,
Не дочитані всі казки.
І не вся ще земля заметена
І побілена на святки.

А іще...
За далеким квітнем,
Аж на станції Солов'ї,
Жде мене Дульсінея в блакитному
Із моїх заворсклянських країв...

Дорозмножуйтесь в теплім болоті,
У помірність одягши свій ляк...
Я кажу:
не було б Дон Кіхотів,
Вже б давно посивіла земля!

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ЩАСТЯ ВМЕРТИ ЗА РІДНИЙ КРАЙ (Штрихи до портрета Дмитра Геродота)¹

(Продовження з № 274)

Українська емігрантська громада Румунії міжвоєнного періоду вже через кілька років після свого заснування сформувалася у стійке організоване об'єднання, яке свідомо й цілеспрямовано прагнуло успішно розв'язувати всі поточні життєво важливі проблеми. Причини такого успіху полягали в тому, що громада, *по-перше*, відзначалася активністю та умінням працювати «при найнесприятливіших обставинах», *по-друге*, «національною єдністю», *по-третє*, «громадською дисциплінованістю і вмінням підпорядковувати свої суто еміграційні інтереси інтересам вищого національно-громадського і політично-державного порядку», *по-четверте*, «високою національною свідомістю, цілковитою безкомпромісовістю в питаннях, які стосуються державної незалежності України, і виразною політичною сталістю»² тощо. Важлива роль у цих досягненнях належала Дмитрові Геродоту, який так чи інакше був причетним до всіх емігрантських подій як секретар Громадсько-Допомогового Комітету і як журналіст, котрий їх висвітлював.

Багато уваги Громадсько-Допомоговий Комітет приділяв біженцям з України, які змушені були покинути рідні домівки під тиском червоного терору і голоду, спричиненого злочинним комуністичним режимом. Втікачі потребували насамперед житла і працевлаштування. Нерідко комітет допомагав їм освоювати нові професії. Так, у Гавані новоприбулим спочатку надавали притулок на ткацькій фабриці, відтак організували навчання професії ткача, яке тривало 2-4 тижні. Протягом цього часу учнів забезпечували дворазовим харчуванням і помешканням. А коли вони освоювали ткацтво, то почали заробляти стільки ж, як і інші кваліфіковані робітники, залежно від кількості виробленої тканини. На прохання комітету для біженців надходила фінансова допомога від українських організацій, які знаходилися в різних країнах світу.

Успішне розв'язання всіляких життєвих питань, які поставали перед українською еміграційною громадою Румунії, забезпечувалося насамперед створенням і активним функціонуванням різних організацій і товариств, які чутливо реагували на запити часу і свої зусилля спрямовували на захист українських інтересів.

Дмитро Геродот у Бухаресті. 1930-ті рр.

Першою українською громадською організацією в Румунії стало Українське Товариство Прихильників Ліги Націй (УТПЛН). Організаційне засідання ініціативної групи цього товариства відбулося 21 вересня 1922 р., а діяльність розпочалася 1 жовтня того ж року із загального зібрання українських громадян, що перебували в Румунії. Першопричиною створення УТПЛН було те, що, опинившись на чужині, українська еміграція Румунії потерпала від того, що українців закордоном сприймали як росіян, що про визвольні змагання українського народу там або не знали зовсім, або пов'язували їх із тими негативними явищами, які неминуче виникали внаслідок революцій і громадянських війн. Більше того, переважно українців ототожнювали з більшовиками. Такі тенденції йшли від того, що про українців Європа інформувалася росіянами, які скрізь у світі мали старі дипломатичні представництва, добре налагоджені зв'язки з політичними колами різних країн, розпоряджалися значними матеріальними ресурсами і численною кваліфікованою інтелігенцією.

Союз Українських Жінок-Емігранток – друга українська організація, яка заснувалася в Румунії в березні 1923 р. (голова – Н. Трепке, заступник голови – А. Івашина, секретарі – Л. Бурачинська та К. Стаценківна, скарбник – О. Маєр-Михальська). Основним своїм обов'язком організація вважала національну працю серед чужинців, а також участь у всіх святах, що мали український національний характер.

З ініціативи філії УТПЛН 6 травня 1923 р. в Бухаресті відкрилося Українське Ощадно-Позичкове Товариство «Згода», яке мало на меті закласти тверді економічні підвалини існування української еміграції в Румунії, коли вимушене перебування на чужині затягнулося б на тривалий час. Крім пайових внесків, планувалося відкривати й спеціальні рахунки, які давали б товариству більші прибутки. Але, на жаль, ця справа просуvalася дуже мляво, вкладники не мали великого довір'я до таких установ, через що бажаного результату так і не вдалося досягнути.

Не зуміло належно розгорнути свою діяльність і Співоче Товариство «Дума», утворене 22 квітня 1923 р. під керівництвом композитора Миколи Бойченка.

Основна його мета – популяризування української музики й пісні та відкриття диригентських курсів.

Українська емігрантська громада Румунії дбала і про освітню справу серед своїх членів, влаштовуючи систематичні виклади на зразок народних університетів. Перший такий виклад провів 17 червня 1923 р. голова освітньої комісії, професор Кость Мацієвич на тему «Сучасне становище української справи». Загалом виклади стосувалися різних питань – літературних, економічних, історичних, медичних, фізичного виховання тощо.

Крім того, і самі керівники української емігрантської громади Румунії дбали про вдосконалення свого освітнього рівня. Дмитро Геродот, наприклад, спочатку закінчив Бухарестську вищу школу документальних та адміністративних наук, а відтак – Український технічно-господарський інститут при Українській господарській академії в Чехо-Словаччині. Він підтримував постійний зв'язок із львівською «Просвітою», отримував звіти українські газети, журнали, книги і розповсюджував їх серед українців Бухареста і провінції.

Систематично в середовищі українських емігрантів Румунії Дмитро Геродот організував урочисті зібрання з нагоди річниці проголошення незалежності Української Держави, Різдва, Великодня та інших свят, влаштовував відзначення днів народження українських письменників і діячів культури.

Найбільшу популярність серед українських емігрантів Румунії мали Шевченківські дні, які сприймалися ними як велике національне свято. Починаючи з травня 1921 р. вони його відзначали надзвичайно урочисто й велелепно. Шевченківські свята в Румунії, за спостереженням Ігоря Срібняка, започаткувалися в таборах для інтернованих українських вояків³. У румунській столиці його вперше відзначили 18 березня 1923 р. У програмі свята доповідь про життя і творчість Тараса Шевченка румунською та українською мовами виголосив Замфір Арборе, вірші поета продекламували Дмитро Геродот, Л. Шуляківський та Іван Гайдученко, румунська артистка Локустяну й артисти Київської державної опери Ольга Грозовська та Іван Гриценко виконали твори Миколи Бойченка під акомпанемент Л. Іонеску-Варті та хору Української колонії в Бухаресті⁴.

Слід відзначити, що в Шевченківських святах, які відбувалися в Бухаресті, участь брали не лише представники української еміграції, а й румунські політики,

вчені, викладачі місцевих вищих шкіл, журналісти, артисти. Часто на урочистостях на честь великого поета виступав журналіст Георгій Лунгулеску. Про його доповідь від 16 березня 1929 р. чернівецька газета «Час» писала так: «Реферат пана Лунгулеску, в котрім докладчик схарактеризував не лиш Шевченка, а цілий укр[аїнський] нарід, і виражаючи великі симпатії до нього, закінчив висказом бажання якнайскоршого здійснення ідеалів, за котрі згинув наш великий геній, був незчисленні рази перериваний оплесками і окликами»⁵.

Про те, ким був геніальний поет для українського народу загалом і українських емігрантів Румунії зокрема, свідчить виступ заступника голови Громадсько-Допомогового Комітету, доктора Василя Трепке на вечорі з нагоди вшанування 75-річчя від дня смерті Тараса Шевченка, який відбувся в Бухаресті 29 березня 1936 р. Охарактеризувавши значення події, промовець підкреслив, що Шевченко – духовний вождь українського народу, довкола якого об'єднується уся нація. Крім того, оратор наголосив: «Ми зійшлися, щоб вшанувати пам'ять того, хто <...> збудив приспаний дух українського народу і послав його на боротьбу за національне визволення... <...> Шевченко залишив нам оту твердиню духа, яку не в стані подолати жодні ворожі українському народові сили»⁶. Шевченківські свята додавали українським емігрантам Румунії оптимізму в нелегкі часи адаптації на чужині, відроджували віру в необхідність боротьби за незалежну Українську державу.

(Далі буде).

Дмитро Геродот (зліва), Гнат Порохівський, Антоніна Івашина (зліва), її мати та сестра Неллі. 1930-ті рр.

Примітки

¹ Автор щиро дякує п. Ользі Порохівській-Андрич за можливість використати в цій статті фото та інші матеріали, що стосуються життя і творчої діяльності Дмитра Геродота.

² Геродот Д. На службі українській справі (Про українську еміграцію в Румунії) / Дмитро Геродот // Тризуб. – 1933. – Ч. 30-31 (388-389). – 27 серп. – С. 23.

³ Див.: Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена: Інтернована Армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921 – 1924 рр.) / Ігор Срібняк. – Київ – Філадельфія, 1997. – С. 32.

⁴ Див.: Власенко В. Шевченківські свята міжвоєнної української еміграції в Бухаресті / Власенко В. М. // Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення: Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф.: У 2 ч. – Ч. 2. – Т. 1. – Суми – Курськ, 2014. – С. 70.

⁵ Лесь. Свято Тараса Шевченка в Бухаресті / Лесь // Час. – 1929. – 24 берез. – С. 2.

⁶ В Румунії // Тризуб. – 1936. – Ч. 19 (523). – 10 трав. – С. 14.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXX)

Фольклористика. 12. Статейні наукові осмислення

(Продовження з № 274)

«Перетинами» уснопетичної тяглості українських поселень Румунії, здійсненими автором даних рядків на протязі до недавніх років, було взято «пульс» сучасному побутуванню традиційної народної творчості, яка продовжувала ще зберігатись в латентній формі у пам'яті старожиливі, і лише завдяки оказійним «стимулам» «виринала на поверхню». Дану пісенність середні покоління сяк-так ще знали і любили її, а молоді й наймолодші покоління тільки принагідно дізнавалися про дещо з багатющої колишньої скарбниці, і мало хто з них полюбляв ці справжні народні шедеври так, як любили їх старожили і особи середнього віку. Разом із смертю старожиливі падали в забуття і збережені ними пісні. Отож в сучасну народну культуру, в залежності від специфіки місцевостей, інтегрувались евентуальні «живі» ще дуже поширені пісні, а зазвичай – тільки певні пісенні уривки, зачини або лише згадки про колишнє існування тієї чи іншої пісні.

Даний стан сучасної пісенної «кардіограми» виявлено автором цієї статті осінню 7 листопада 1993 р. в добруджанському селі Караорман з нагоди церковного храму Святого Дмитрія (за старим стилем), коли тоді в Караормані та, можливо, у всій Добруджі чи не єдиним «перформером»-носієм багатющого пісенного українського традиційного скарбу була 75-річна Мотря Мойсей, а її оказійними «стимуляторами» – рідні дочки, внучка, присутні храмові гості, серед яких і автор статті, який незапримітним для бабусі Мотрі способом зареєстрував її, не втручаючись у природне відтворення нею пісень. Внаслідок непостійного, а тільки оказійного виконання пісень, спів Мотрі Мойсей був суцільним «плином», складеним з цілих пісень, зачинів-спроб відтворення інших, коментарів та діалогів виконавиці з присутніми тощо. Спонтанний процес експромтного репродукування записувач старався лише мінімально «стимулювати» (запитаннями чи цитуванням зачинів пісень тощо), щоби ніяк не затруднювати зусилля інформантки «викликати» з пам'яті твори, з яких їй пригадувались

то початки, то ліричні герої, то закінчення пісень, а вже потім вона, «упевнившись», що пригадала пісню, відтворювала її повністю.

Пісенний репертуар Мотрі Мойсей був тематично різноманітним: традиційні українські пісні, переважно про кохання та обрядові весільні, баладні пісні про зрадливе кохання, про смерть козаків у битвах з татарами, російські баладні пісні про трагічні випадки в житті їхніх героїв, пісні, що інколи стоять близько до так званих «кабацьких» російських пісень (наприклад, «Коло саду я хаділа»), російські пісні в українських «редакціях», що постали на тлі Другої світової війни (як дуже відома «Заходе ясне сонце» – про те, як молода дружина з 1941 року почала вважатись вдовою, але після закінчення війни її муж та син, невпізнаними нею ... просяться в неї «нічку переспати» в її нетопленій хаті). Явище побутування російських пісень в українських «редакціях» і, навпаки, – українських в російських «редакціях» відоме не лише в Добруджі, але й в інших мішаних українсько-російських поселеннях в Україні, Росії й деінде.

З точки зору фольклористичної, точніше – еволюції сприйняття/оцінювання самою же Мотрею Мойсей виконуваних нею пісень цікаві власні її коментарі, в яких уже наявна певна часова оціночна «дистанція». Спонукана, наприклад, записувачем заспівати весільних пісень, зокрема тих, яких співали на її весіллі про те, як під час вінчання вона разом з її женихом за старим звичаєм «на рушничку стояли», бабуся Мотря не без соковитого гумору розповідала, підходячи до стола, й показувала дану «картину» сміючись, адже ж сьогодні її на весіллях, мабуть, вже не можна побачити, а наймолодшим поколінням вона, дійсно, здавалась би смішною. Завдяки тій же часовій «дистанції» сприйняття пісні «Светить місяць між горами», зараз же після її виконання бабуся Мотря уродженою її інтуїцією подала простий, але правильний, одночасно і не без гумору сформульований «ключ» оцінки анахронічної в наш час пісні про те, як скривджений народ, ніби, просив Леніна: «*И а устань, Ленін, підведися, /.../ На*

свій народ подивися, /Як твої народ здесь бідує/Шей по тюрмах голодує». У своєму коментарі вона зізнається, що не знає, хто то був Ленін, і сумнівається в істині пісенних слів: «А я знаю...говорила співачка, – будьто би ше йго просили...А я знаю, чи то так було...».

Пам'ять бабусі Мотрі була справді феноменальною і, практично, невичерпною. У її пам'яті збереглися усні відомості, перекази та пісні про давноминулі історичні події в житті українських козаків ще перед зруйнування Запорізької Січі 1775 р. Катериною II². А це тому, бо руйнівні катерининські заходи доводили козаків до розпуки, і вони, які безмірно любили свою батьківщину Україну, без жодних вагань віддавали своє життя за неї, змушені будучи з горем в душі покидати її, і таким чином опинились в Добруджі. Перекази про катерининські несправедливості Мотря Мойсей сприйняла 1938 року від тестиною і тещеного діда 115-річного Сави Платона, який прибув у Добруджу «шше парубком чи хлопцем, коли мав двадцять год, може, менше, а, може, чуть больше», – говорила вона. Переповідаючи почуте 1938 р., бабуся Мотря наче актуалізувала події двохсотлітньої давнини, представляючи їх як, ніби, сучасними, бо надто сильно вплинули вони на народне сприйняття: «Дід утік від панщини (скасованої в Росії 1861 р. – *І.Р.*), він співав і казав: «та Катерина – курва: ми просили в неї вурудії, а вона устружків давала», – так він, той дід казав». Сказане дідом, правдоподібно, є відгомоном спроб козацьких посланців до цариці Росії Катерини II з проханням задовольнити ряд бажань. Із сприйнятої від діда Сави Платона пісні про Катерину бабуся Мотря спромоглася відтворити лише уривок, який в загальному виражає згубницьку політику російської цариці в її ставленні до України:

Собралися всі бурлаки

Та й до (о)дної хати:

«Тут нам їсти, тут нам пити,

Журбу забувати.

Катерино, вража дочко,

Катерино, вража мати,

Шо ж ти наробила, –

Шо ти нашу всю Вкраїну

Та й занастила...».

Значення цієї пісні, як оцінює В. Пропп історизм народних пісень, полягає не в тому, що в ній правильно виведено історичну особу (царицю

Микола Садовський в ролі Сави Чалого (п'єса І. Карпенка-Карого «Сава Чалий»)

Катерину II – *І.Р.*), а у «висловленні народом свого ставлення до історичних осіб та подій, своєї самосвідомості». Пісенне дорікання козаків Катерині II про занпащення України відповідає висловленій М. П. Драгомановим думці стосовно вироблення на старомосковській основі систематичного державно-національного централізму, який рішуче почав проявлятися з часів Катерини II, яка 1764 р. направила генеральному прокуророві спеціальну інструкцію, в якій наказувала: «Малая Россия, Лифляндия и Финляндия (...) суть провинции, которые (...) надлежит легчайшими способами привести к тому, чтоб они обрусели (...) когда же в Малороссии гетьмана не будет, то должно стать, чтоб век и имя гетьманов исчезло, не только б персона какая была произведена в оное достоинство». Про наслідок даної інструкції – скасування Гетьманщини, – відзначає М. П. Драгоманов, немає жодної пісні, тоді коли зруйнування Запорізької Січі «визвало жаль, котрий видно по великому числу пісень», провідною ідеєю яких «не жаль за автономією козацькою, а за те, що степи пороздавано генералам, тобто думка (пісень – *І.Р.*) не національно-політична, а соціальна».

Живучість тієї чи іншої пісні зазвичай визначається тим, чи люди ще співають її.

(Продовження на 20 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXX)

(Продовження з 19 с.)

Коли йде мова про історичну пісню, то, метонімічно виражаючись, можемо твердити, що й оспіваний у відповідній пісні герой «живе» до тоді в народній гушці, як про таке явище пересвідчився автор даної статті, метафорично оцінивши, що пісенний український герой XVIII ст. Сава Чалий «дожив» у Добруджі до 2002 року, коли померла Мотря Мойсей, правдоподібно, єдина в Добруджі співачка, яка ще знала цю пісню³, що не фігурує у збірниках сучасного добруджанського народознавця Віргілія Ріцька. Наявна вона у записках з Добруджі Федора Вовка у XIX ст. Велику давнину пісні усвідомлювала сама Мотря, «уточнюючи»: «Оця пісня – 700 років!». Дану пісню вона сприйняла від діда Сави Платона, який жив у її тещі й тестя. У сприйнятті Мотрею пісні, здається, подіяла психологічна паралель: в молодому віці, 1938 р., співачка працювала («в'язала вентера (рибальські сіті), мила посуду», зізнавалась сама), маючи малу дитину. Вона працювала, а дід колисав її дитину (в пісні йде мова теж про колисання дитини) і співав, а Мотря, як вона зізнається, «мала пам'ять у голові, і поняла», тобто запам'ятала.

Сава Чалий (рік нар. невідомий, помер 1741 р.) – внутрішньо суперечлива двоїста історична особа: будучи сотником, він утік із Запоріжжя, очоливши загін польських магнатів, в 1734 р. перейшов на бік повсталих гайдамаків на Правобережній Україні, потім знову зрадив своїх побратимів, перейшов на бік шляхти і 1836 р. склав присягу на вірність польсько-шляхетському урядові, з 1738 р. будучи полковником надвірного війська магнатів Потоцьких. За відступництво та побратимську зраду ватажок гайдамацького руху 40-х років XVIII ст. Гнат Голий, відомий під іменем *Гнатко* чи *Ігнатко* (як і в пісні Мотрі Мойсей), разом з двадцять п'ятьма гайдамаками напав уночі 1741 р. на недалеко від Немирова село Степашки і на саме Різдво вбив Саву Чалого.

У пісні Мотрі Мойсей згадується Немирів, де Сава, ніби, був «у ляшки на обіді», після чого, повернувшись додому, був смертельно покараний. *Ляшка* – це, як вважає Л.Ф.Чернікова, «вродлива шляхтичка, яка своїм палким коханням звабила Саву Чалого», що є «чи не головним у відступності Сави від товариства», «вагомою й серйозною причиною», бо ж «на коханні тримається світ»⁴. Отож трагічна кончина Сави Чалого опоетизована народом типічно

баладним способом – він, як усі баладні герої, загинув із-за коханої жінки.

У порівнянні з 50-ма відомими, пісня Мотрі Мойсей про Саву Чалого – художньо довершена і змістовно «заокруглена». В ній теж схоплено двоїстість Сави, яка вказується у самому її зачині: «*Ой був собі, старий сидить/На прізвиську Чалий,/Вигодував сина Саву/Ляшенькам на славу*» (в інших материкових варіантах – «*Вигодував.../Козакам на славу*»), далі двоїстість підсилена ворожим ставленням до козаків Сави-зрадника, який «*Де вліпмає запорозьких,/Та в кайдани ложе*», за що *Ігнатко* (Гнат Голий) із спільником *Кравшиною* (Кравчиною) смертельно карають його. Вище цитована Курнікова відзначає, що «у суспільній свідомості» особа Сави Чалого «залишилась майже до 1870-х років», а в свідомості жителів Каормана, завдяки Мотрі Мойсей – до її смерті 2002 р., а, мже, і згодом.

До 2002 р. «дожив» у Добруджі, точніше – в Караормані і пісенний герой XVI ст. Байда завдяки тамтешній живучості пісні про нього, записаної 1993 р. від тієї ж Мотрі Мойсей⁵. Дослідник задунайського козацтва Хведір Вовк (1880-1882 рр.) відзначав, що українські історичні пісні краще збереглися у Добруджі ніж в Україні – факт, підтверджений і нашою сучасністю, до якої деякі із понад 70 записаних Вовком, як пісні про Саву Чалого, Байду, Морозенка, може, й інші ще не віднайдені, «дожили» аж до 2002 р., коли померла Мотря Мойсей, яка належала до зовсім рідкісних талановитих носіїв фольклору, сприйнятого від 115-річного Сави Платона подібно тому, як 119-річний козак Анатолій Коломієць з Катерлезу (офіційна назва – Сфинтул Георге) своїми розповідями 1882 р. допоміг Вовкові написати статтю про Задунайську Січ⁶.

Суттєву оцінку записаної від Мотрі Мойсей пісні про Байду дало б її порівняння з двома відповідними піснями, записаними в XIX ст. Вовком і надрукованими Б.Грінченком 1899 р. в його виданні «Етнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях», але це видання – рідкісне, неіснуюче в Румунії.

Зараз відомо близько 20 варіантів пісні про Байду, записаних у різних місцях України. Пісня Мотрі Мойсей змістовно відповідає надрукованим варіантам для загального доступу. Вона, як й решта варіантів, складається з таких епізодів: 1) Присутність

Байди «у шиночку на риночку», 2) Пропозиція султана («турецького царя») прийняти його віру взаїну за дочку, 3) Відмова Байди, 4) Наказ султана зв'язати Байду і покарати, 5) Відомста Байди. У варіанті Мотрі немає загальновідомого епізоду прохання «зачепленого на гак» Байди, направлено джурі подати йому «тугенький лучок» і «стрілочок цілий пучок», оскільки Байда відімщається уже, «як ізліз із шибениці». Окрім цього, у варіанті Мотрі подано відмінно й ряд інших фактів сюжету пісні: 1) Байда п'є мед-горілочку не «в Цариграді», а «в шиньочку на риночку», 2) Замість (султан) «Байдуксобі підмовляє» – «В гості зазиває», 3) Замість пропозиції бути султанові «лицарем та вірнесеньким» – пропозиція «пристати до віри бусурманської», 4) Байду не вішають на гак, а на шибеницю. Із-за нечастого виконання пісні, в першому її проспіванні у словесній канві закралися деякі порушення, як, наприклад, розтягування певних слів чи вставляння виразу «й а» з потреб віршового і мелодійного розмірів, об'єднання двох віршових рядків в одну мелодійну фразу тощо. До речі, строфу про покарання султана Мотря добавила у повторному виконанні пісні другого дня, коли її пам'ять і виконавча вправність сяк-так «протренувались» першим її виконанням.

У варіанті Мотрі Мойсей невідповідно до норм української мови у називному та кличному відмінках вжита форма *Байду* («*Ой висів же Байду...*», а не Байда; «*Ой пристань же, Байду*», а не Байдо), чим саме цей варіант інтригуючий, бо він, на думку історика Віктора Байди, подає загадково-гіпотетичне підтвердження тюркського походження імені героя, *Байду*, як називався султан Ірану (1295) Ільхан з

династії Хулахуїдів, правнук Чингісхана. Тлумачення смислу цього імені-прізвиська українськими і російськими лексикографами таке: *байда* – «безтурботна людипна»; *байдикувати* – «лінуватися, не працюючи» (Б.Грінченко); *байда* – «гультяй, ледар» (Білецький-Носенко); *байда* – «пустун, забіяка» (Даль). Такі тлумачення, зауважує історик Байда, «геть несумісні з фігурою першого гетьмана України». Вони однак, здається, характеризують вдачу цього пісенного героя-козака, як, до речі, у розмові з нею бабуся Мотря рішуче й упевнено назвала його *багатирем*, який «мав силу, воював, раз він багатир!».

У даній статті автор навів також і думки дослідників про питання прообразності пісенного героя-козака і його «зливання» з князем Вишневецьким, ім'я якого пишуть через дефіс (Байда-Вишневецький), обидва ці персонажі (реальний козак і князь Вишневецький) померли внаслідок зачеплення на гак в Царгороді.

Теж завдяки хорошим знавцям усних традицій та зберігачам народної обрядової пісенності в наш час можна було виявити з напівлатентної-напівживучої обрядової звичасвості загальні «сценарії» гуцульського колядування в сучасному селі Нісіпіт⁷ та в марамороських селах Бистрий⁸ і Валя Вішеулуй⁹. «Живий» і по цей час на Мараморощині «Вертеп» (чи «Віфраім», «Баранки») був записаний 1994 р. в селі Кречунів і надрукований 2002 р.¹⁰ Традиційний обряд (з осучаснюючими елементами) з усіма деталями та відповідними кожному весільному моментові обрядовими піснями був записаний 1974 р. і надрукований 1982 р.¹¹

(Далі буде).

Примітки

1 Іван Ребошапка, *Сприйняття традиційних пісень сучасною неоднорідною громадськістю* // «Наш голос», № 124, 2004 р., с. 26-27; № 125-126, 2004 р., с. 18-19.

2 Іван Ребошапка, *Відрядні «поклади» народної пам'яті* // «Наш голос», № 206, 2011 р., с. 14-16.

3 Іван Ребошапка, *Пісенний герой XVIII ст. Сава Чалий «дожив» у Добруджі до 2002 року* // «Наш голос», № 204, 2011 р., с. 19-21.

4 Л.Ф.Курнікова, *Сучасне осмислення психології і моралі образу Сави Чалого в трагедії І.К.Карпенка-Карого (І.К.Тобілевича) «Сава Чалий»* // WWW.LIBRAR.ORG.UA – Бібліотека України.

5 Іван Ребошапка, *До 2002 року «дожив» у Добруджі пісенний герой XVI ст. Байда* // «Наш голос», № 205, 2011 р., с.23-25.

6 Ф. Кондратович (псевдонім Хв. Вовка), *Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)* //

«Киевская старина» за січень, лютий, квітень 1883 р.

7 Іван Ребошапка, *Колядування в Нісіпіті* // «Український вісник», № 1-2/ січень 2011 р.

8 Іван Ребошапка, *Запис 42-річної давнини гуцульського колядування в селі Бистрий* // «Наш голос», № 199, 2011 р., с. 26-28.

9 Іван Ребошапка, «Сценарій» *гуцульського колядування в селі Валя Вішеулуй* // «Вільне слово», № 1-2/січень 2011 р., с. 4.

10 *Різдвяний вертеп з Кречунова* // Ioan Rebușarșă, «Cununa anului» – «Вінок року». Poezie rituală ucraïneană din România – Українська обрядова поезія в Румунії, Editura «Mustang», București, 2002, p. 304-323.

11 *Негостинське весілля* // «Доробок поколінь. 3 фольклорної спадщини села Негостина Сучавського повіту». Упорядкування, передмова та примітки д-ра філологічних наук Івана Ребошапки. Онкладинка та ілюстрації Івана Фрасинюка, Видавництво «Критеріон», Бухарест, 1982, с. 163-201.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРО МОЇХ ДРУЗІВ-СКУЛЬПТОРІВ

Нещодавно я прочитав есе про митців, підписане моїм знайомим, славнозвісним марамороським письменником Йоаном Грошаном, якого французький письменник чеського походження Мілан Кундера вважає одним з найбільших сучасних східноєвропейських письменників поряд з українцем Юрієм Андруховичем та поляком Анджеєм Стасюком, тому надумав і я написати про моїх друзів і знайомих митців, бо, як казав Фенуш Нягу: «Книги пишуться з книг».

Мабуть, почну з марамороського скульптора Міхая Олоса, з яким я мав честь познайомитись на початку теперішнього століття, на порожній терасі баямарського ресторану *Бутояшу ку бере*¹. Ми обидва прибули до Бая Маре, він з німецького міста Штутгарт, а я з італійського сонячного містечка Арони, щоб продовжити свої закордонні паспорти. Після другої гальби пива він попросив від офіціанта скрипку і почав грати на ній, а грав він чудово: від народної марамороської музики Братів Петреуш² «Тропотіта» та «Енвертіта де пе Мара» до «Каприсів» Паганіні та Моцартового «Реквієму».

Розмовляючи, ми дійшли висновку, що в нас багато спільних знайомих, з-поміж яких і українські письменники Юрій Павліш, Павло Романюк та покійний Михайло Небиляк. Маєстро розповів мені, як наприкінці 60-х років появився в Римі, на своїй власній виставці скульптури одягнений в марамороську «губу»³, і всім присутнім здалось, що то один з даків, вирізьблених на Траяновій колоні, спуствся до них. А також в 60-х роках він організував перший хеппенінг⁴ з Румунії, запросивши шахтарів з містечка Кавніка до шахти, в якій добували золото, і при світлі карбідних ламп показав їм кінцевий результат їхньої праці – десятки злитків золота.

Маєстрові не вдалось того дня продовжити закордонний паспорт, тому що в нього не було громадянського паспорта, якого забув у Німеччині. «І на якого біса мені громадянський паспорт, – розсердився маєстро, – коли я – почесний громадянин

міста, і мене тут знають всі – від малих дітей до білобородих, як я, дідусів».

Скульптор Міхай Олос відійшов у вічність 22 лютого 2015 року у німецькому місті Амолтерн.

Один з інших моїх знайомих, майже друг, а таки друг, бо ми кілька разів добре покозачили удвох чи втрох з Михайлом Небиляком, є відомий сигітський скульптор Міхай Бороді – почесний громадянин міста Сігету Мармаціей.

Не можу пригадати, як і де ми познайомились, мабуть, в якійсь сигітській корчмині, а може, на якійсь виставці, але ми зустрічались часто, найбільше після того, як я присвятив йому вірша на румунській мові «Балада скульптора», який появився в повітовій газеті «Граул Марамурешулуй», а також і в нашому сурівському журналі «Кур'єрул українян».

Міхай Бороді був і є великим поклонником поезії Михайла Небиляка. Бувало, після другої-третьої чарки вилізав на стілець, а часто прямо на стіл, і повідомляв, мов з амвона: «Шановні споживачі, прошу крихітку уваги, між нами є поет, який прочитає нам свої вірші», а Небиляк – хоч-не-хоч, пий Грицю свячену воду! – мусів читати свої вірші, бо люди затихали, уважно слухали і аплодували. Колись траплялося й такого в корчмах.

Пізніше мені довелось працювати в сигітській майстерні різьби по каменю відомого архітектора Емільяна Кордоша, а в тому самому подвір'ї знаходилась і майстерня Міхая Бороді. Мої колеги, всі талановиті різьбярі, просто обожнювали скульптора, який прикрасив їхнє містечко пам'ятником Йоана Мігалі де Апша⁵ та бюстом генерала Мочульського⁶.

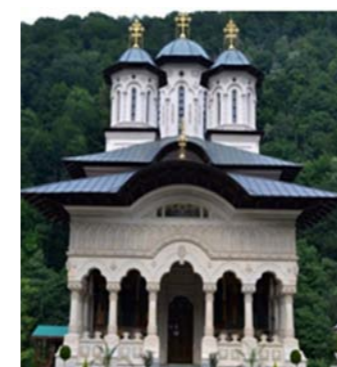
Міхай Бороді покинув Мараморощину, і тепер живе і творить у французькому місті Діжон.

Колись я мріяв стати скульптором, але мрія так і залишилась мрією, не здійснилась, я тільки пококетував зі скульптурою, ліпше сказати, з різьбярством, навіть досить добре заробляв на цьому, спочатку робив надгробні пам'ятники в селі Мойшени та в місті Негрешть Оаш Сатумарського повіту, де

часто зустрічався зі скульптором Константіном Сінеску, якому вдалося шокувати публіку своїми надто незвичайними бронзовими роботами: фігурними зображеннями збуджених чоловічих статевих органів, тобто фалосами. «Я продав два фалоси – і побачив Париж», – зізнався маєстро Сінеску.

Опісля я працював в майстерні церковних пам'ятників, і можу гордитись тим, що залишив за собою десятки, а може, й сотні надгробних пам'ятників, два великі гранітні хрести у Берсанському монастирі з храмом Святих Апостолів на Мараморощині, в долині річки Іза, і багато кам'яних ліпних барельєфів на фасаді нової церкви з храмом Святої Богородиці монастиря Лайніч в долині річки Жіу. Після кілька років, коли я відвідав монастир, попросив свою дружину вгадати, котрі з барельєфів різьблені мною, і вона вгадала: «Всі ангели, квіти і сонечко посміхаються

саме так, як вільюстраціях, які ти робиш для дитячих книжок».

Коли я закінчував різьбити барельєф над входними дверима, один з ангелів не посміхався, а отець Сергій, який полюбив мене тому, що я читав «Братів Карамазових» і розмовляв з ним російською мовою, запитав:

– А чому той ангел не посміхається, як інші?

– Тому, що він є вашим ангелом хранителем, – жартував я.

Мої колеги пурхнули сміхом, а отець відповів сумно:

– Якби ти, сину, знав, яку правду сказав...

Я навіть і тепер не вилікувався від різьбярства, бо як тільки бачу долото, зубило чи молоток, то починають свербіти долоні, надіюсь, що колись, мабуть, все таки повернусь до цього шляхетного заняття.

За останні роки я придбав нових друзів скульпторів: петрошанського скульптора Лівія Флоріна Табря, відомого не тільки своїми роботами, а й висловом: «Всім нам важко, але не всім однаково», з яким я познайомився на концерті фольк-гурту «Архаїк» в місті Александрії, ми відразу подружили, немов

знались здавна; тутьчанського скульптора Джорджа Мунтяну, який хоча і не є українського походження, тільки так би мовити, по жінці, але він з радістю позує в задунайського козака. Ми з ним часто зустрічаємось, розмовляємо по телефону, беремо участь у різних фестивалях, а також ми обидва є членами Комісії з питань культури Союзу українців Румунії.

А вже поверх року як другу, хоча зустрічались тільки два рази, зі скульптором Тарасом Довбенюком, який у співпраці зі своїм батьком Володимиром Довбенюком працювали над нашим сигітським Шевченком. Я навіть записав коротке інтерв'ю з Тарасом, а він запросив мене відвідати їхню майстерню.

Примітки:

¹ Бутояшу ку бере – (рум.) Бочка з пивом.

² Брати Штефан та Іван Петреуші – співаки румунської народної музики, відомі завдяки традиційним пісням Мараморощини, а головню Долини Ізи.

³ Губа – кожух з овечої нестриженої шкури.

⁴ Хеппенінг – театралізована вистава з участю художників. Зазвичай будується на імпровізації, без чіткого сценарію.

⁵ Доктор Йоан Мігалі де Апша – (1844-1914) румунський історик, народжений в Середньому Водяному (Україна), кореспондент Румунської Академії та наймолодший брат румунського Митрополита Віктора Мігалі де Апша.

⁶ Леонард Мочульський – (1889-1979) румунський генерал.

Микола КОРНИЩАН

Фортеліано в лісі. Тямиш?
 Ти грала Баха. А сніги
 кругом зростали до нестями,
 мов осипи, оситняги.
 Осики білі, на узбіччю,
 зникали в сьайві крижанім.
 Ти грала Баха в лісі, ніччю,
 на піаніно льодянім.
 І лиш одна свіча палала.
 І тіні виснули навкис.
 Ти Баха, взимку, ніччю, грала.
 Мовчала, як мовчав і ліс.
 Воскові рукавиці. Пальці.
 Якись акорди сполучні.
 Деревяники в дикім танці,
 бо грала Баха ти вночі.

В яку вже даль майнути?
 З якого сну піти,
 щоби не перестріти,
 де все поспіль сумує?
 Бо, хто ти є, не знаю.
 Не знаєш ані ти,
 що те, що уявляю
 споконвіків існує.
 Але повік маячить,
 щось зовсім неземне
 та зве у даль позірну,
 десь там, напризволяще.
 Якщо зненацька, може,
 зустрінеш ти мене,
 лиш помовчи і дальше,
 піди ти дальше, дальше.
 Та хто тебе впізнає?
 І хто впізнає нас
 в ті ночі тимчасові,
 в миттєвості забутні?
 Вернись, де все зникає
 і де бракує час
 для спогадів, з яких ми,
 мабуть, завжди відсутні.
 В яку вже даль майнути?

З якого сну піти,
 у темні десь, у п'їтму,
 у безвість невгавуцу?
 Щоби тебе ніколи
 й ніде вже не знайти,
 де в цім житті спинитись
 на мить лиш, неминуцу?

Там роси, осипи. Завали
 Небес на вилисах води.
 Ти жди. Ти жди, де завжди ждали.
 Де інших ждали, жди ти. Жди!
 Там, повні примул, пароплави.
 Навкіл – стежини скереди.
 Ти жди, де марев сині сплави
 Цвіли на дні Дунаю. Жди!
 Календул контури. Корали.
 На день зупинки. Назавжди.
 Коли забули й не чекали
 байдар останніх, жди ти. Жди!

А там, де ждеш, одні лишень сніги.
 Лиш сніг повсюди, крига кришталева.
 Там лиш лимани, небо і луки.
 І падають навколішки дерева.

У дзеркалах озерних синь крижин
 Відсвічує лиш подихи та лети.
 А там, де ждеш, не треба там стежин,
 аби здолати бор без дров, намети.
 Отвори вітру в розтинах руди,
 а силует сумахи в глиб простує.
 Де завжди ждеш, не вникнути туди
 і не найти тебе, де все бракує.
 І не впізнати те, що не вберіг:
 моє й твоє, однаке, неокрає,
 єдине небо там, де ждеш. А сніг,
 на нім прозорий позирк слід лишає.

А там, в містах далеких,
 існує дещо скритне.
 Мов дим, прозорий погляд
 в сутемряві зімне.
 Дунай та виднокруг там
 зливають скло блакитне
 в очах твоїх, що ніччю
 ллють світло неземне.
 Застигне тін в повітрі,
 але ріка розсіє
 снігів ясу даремну,
 всі сльози і льоди.
 Там, в брилах невідомих,
 твій погляд паленіє.
 І видно контур серця
 на дзеркалі води.

А вітер втих і шум ріки причає.
 Нічні акорди. Деколи буває:
 в темноті цих тихіш стає чим в снах,
 бо подих твій луні не вистачає.
 І чутно схлип. Струна солоня, тут,
 у серці темнім, променем вібрує.
 І дим сплетений, мовбито батут,
 торкає арфу. А тебе бракує.
 До, ре, мі, фа. Але чужі пісні.
 Залишній зойк та рев дерев тріпоче.
 А глас твій закликає в кожнім сні
 у іншу тишу та у інші ночі,
 у порт вітрил забутих та снастей.
 У сон, де лиш померлий соловей.

Лариса-Михаєла ТРАЙСТА**Чи подумав ти?..**

Чи подумав ти
 бодай один раз,
 один однісінький раз,
 подарувати трав'яній підлозі
 різкий стукіт чобіт,
 посміхнутись до сонця,
 мов до матері,
 і пройтись босим
 свіжозеленим мовчанням,
 яке застрягло між нами.

Чи подумав ти...

Гра в ревматизм

Ревматизм – це хвороба суглобів.
 Ревматизм – це хвороба рук і ніг.
 Ревматизм – це хвороба душі.

Ревматизм – це тільки «так» і «так».
 Ревматизм – це тільки «ні» і «ні».

Ревматиз – це «один» + «один».
 Ревматиз – це тільки «А» + «Б».

Ревматизм – це не гра.
 Ревматизм – це не математика,
 не догматика і не логіка,
 а тільки холодна ідея.

Hate To See You Go

Дивись, як тане ніч
 під віями третьої темряви,
 тане вигиняючись,
 танцюючи танго
 під спів третіх півнів...

Народжується новий банальний
 ранок,

в якому не зміниться нічого:
 та сама кавка Lavazza,
 та сама футболка із усміхненим
 Майклом Джорданом,
 ті самі джинси Levi Strauss & Co,
 ті самі червоні навушники,
 та сама рок група...

Hate To See You Go.

Мовчання лівого ока

Коли моє праве око
 грається з долею в піджмурки,
 ліве мовчить,
 а мовчання
 шепоче на вухо тобі
 слова, що не увійшли
 в словник часу.

Не вір йому,
 мовчанню лівого ока,
 воно тільки відбиток долі.

Ранок

*«У нас немає поки що вини
 ні перед літом, ні перед весною»*
 Михай ЕМІНЕСКУ

Росяний і прозорий ранок застряг
 на яблуневій гілці край городу...
 вітер шепоче йому на своїй мові,
 а ранок мовчить на своїй.

«Нічого!
 Хай мовчить!» –
 махнув рукою вітер і помчав.

Заплакав-закрапав
 сльозами роси
 тихо-прозорий ранок
 на стежину, що веде від колиски
 до гробу...

Агонія поранених складів

Я те-бе ко-ха-ю...
 Те-бе ко-ха-ю...
 Ко-ха-ю...
 Ха-ю...
 Ю...

Кровоточать бинти
 важко поранених складів

Десь по той бік життя
 безкоштовно всміхається
 Джоконда...

пахне малиновим чаєм...
 лунає Rock and roll...

Pink Floyd – посміхаєшся ти.

А по цей бік тільки
 тихе схлипування
 важко поранених складів

Я те-бе ко-ха-ю...
 Те-бе ко-ха-ю...
 Ко-ха-ю...
 Ха-ю...
 Ю...

Із сучасної румунської поезії • Iz sучасної румунської поезії

Іна Флоріка Попа народилася 24 січня в селі Белтень повіту Олт. Закінчила Слатинський ліцей природознавства ім. Раду Ґречяну і працює культурним референтом в Культурному центрі з питань збереження та розвитку народних традицій повіту Олт.

Хоча Іна Флоріка Попа відома в олтянських краях як художниця, вона нерідко кокетує з поезією, і робить це від душі і вміло, про що свідчать дев'ять вагомих національних поетичних премій, якими була нагороджена.

Іна Флоріка Попа друкувалась і друкується в різних літературних журналах та антологіях, а також є автором двох поетичних збірок, які появились у видавництві «Mantaua lui Gogo!» («Шинель Гоголя»):

«Dincolo de lacrima verde» («По той бік зеленої сльози», 2014 р.) та «Anotimpul cuvintelor» («Пора слів», 2015 р.)

Пропонуємо читачам «Нашого голосу» кілька її поезій у перекладі Михайла Гафії Трайсти.

Фіалковий неспокій

Щастя стоїть на одній нозі
і плаче,
загубило черевик,
і не може добратись до мене.

Я бліда і мовчазна
гублю слова
поміж простирадлами.
Туга стукає
у двері душі
і голубить
мій фіалковий неспокій.

Закохане мовчання

Заховаємось
у бурштиновому слові,
яке повертається
з глибини
непочатого болю.
Птах самотності
віддав свої крила надії,
а тінь моя
одинока
огніздилася
в закоханому мовчанні.
Тільки душа,

непочута,
гойкає на мене.
Надворі
пахне сонцем.

Закохана ніч

Я існую
В твоєму лівому оці.
Кохання,
виплекане
правим оком,
омолоджує стежину,
яка веде до рук твоїх.

Сходи світла
під білими кроками
закоханої ночі.

Присмак райдуги

Покладу місяць
біля твоєї скроні,
ти блукатимеш
крізь мої
безранкові ночі.

Твій поцілунок
має присмак райдуги.

Понад мовчання

Я шукала тебе ночами
білими,
коли ти проходив
крізь мої смутки,
з розплетеними думками
шукала тебе,
коли осінь ніжно спускалась
на мої засніжені словами
плечі.
Я була понад мовчання.

ЗЕЛЕНА ЛІЩИНАСлова **Анни ТРАЙСТИ-РУШТЬ**Музика **Івана ЛІБЕРА**

Помірно, ніжно

1. В рід- нім се- лі, бі- ля ха- ти ви- рос- ла лі- щи-
на. Цві- ла ра- но й го- ріш- ка- ми ді- тей ве- се-
ли- ла. 2. Ро- ки біг- ли, і- шли ді- ти, ку- ди
до- ля гна- ла, сво- го си- на у до- ро- гу ма-ти
ви- ря- джа- ла. 3. – І- ди, син- ку, у світ бі- лий,
не за-будь ти ха- ту і лі- щи- ну, де ти
грав- ся, ма- тір рід- ну й бра- та!
Декламується: 4. І пустився син в дорогу
В осінню днину,
І заспівав поміж сльози:
«Не рубай ліщину!..»

5. Ось ту піс- ню й ма- тір рід- ну він не міг за- бу- ти.
6. Взяв зер- нят- ка із го- ріш- ків, що ма- ти по- да- ла,
І по- ду- мав ту лі- щи- ну в сві- ті по- са- ди- ти.
Та по- са- див у чу- жи- ні, щоб ду- ша спі- ва- ла.

7. Ро- сте буй- но йо- го ліс- ка, ще не по- ста- рі- ла,
цві- те ніж- но, ро- дить ряс- но, весь світ зве- се- ли- ла.

1. В ріднім селі, біля хати
Виросла ліщина.
Цвіла рано й горішками
Дітей веселила.

2. Роки бігли, ішли діти,
Куди доля гнала,
Свого сина у дорогу
Мати виряджала.

3. – Іди, синку, у світ білий,
Не забудь ти хату
І ліщину, де ти грався,
Матір рідну й брата!

4. І пустився син в дорогу
В осінню днину,
І заспівав поміж сльози:
«Не рубай ліщину!..»

5. Ось ту пісню й матір рідну
Він не міг забути.
І подумав ту ліщину
В світі посадити.

6. Взяв зернятка із горішків,
Що мати подала,
Та посадив у чужині,
Щоб душа співала.

7. Росте буйно його ліска,
Ще не постаріла,
Цвіте ніжно, родить рясно,
Весь світ звеселила.

Корнелій ІРОД

ІСТПІТ

(Із циклу ПРОМАХИ)

Працював я в Педагогічному видавництві, що при Міністерстві освіти, рівно шість років, тобто з серпня 1960 до літа '66 року. За цей час міністерством послідовно керували три міністри, а саме: два академіки – Іліє Мургулеску і Штефан Балан, і один політик – Мірон Константінеску, котрого «зсунули» з високої посади в ЦК РРП (з 1965, РКП!) і після короткого стажу в якомусь науково-дослідному інституті він опинився у кріслі міністра освіти, що ніби вказувало на нове його підвищення, але воно не сталося...

Працівники Міністерства й Педагогічного видавництва оцінювали цих трьох міністрів, як це звичайно буває, по-різному. Іліє Мургулеску, постійно зайнятий своєю хімією, виявився зовсім байдужим до міністерських та видавничих проблем; про Штефана Балана говорили: «У голові нашого міністра малувато ідей, й ті настирливі». Але серед настирливих ідей була й одна хороша: міністр Штефан Балан вимагав, щоб усі працівники міністерства і видавництва з вищою освітою, включно інженери, бухгалтери, архітектори, одночасно викладали і в школах, бо, казав він, як можна координувати навчально-виховний процес, не маючи конкретного зв'язку зі школою? Правильно.

Мабуть, в кінці 1964 року, або швидше на початку 1965, міністром освіти став Мірон Константінеску. З попередніми двома міністрами не мав я жодних відносин – з Іліє Мургулеску навіть не мав нагоди говорити, а з Штефаном Баланом тільки один раз, а саме, коли згідно з його ідеєю, був я призначений викладати політекономію в бухарестському ліцеї «Мігаїл Садовяну» (нині «Вірджіл Маджару»). З цієї нагоди він сказав мені, щоб я не забував, що то вимогливий ліцеї. Міністр мав на увазі той факт, що в тій школі багато учнів – це сини та дочки вагомих тогочасних людей.

А з Міроном Константінеску говорив я частіше завдяки двом близьким йому особам – це Октав Боянджіу, хороший мій друг, і Георгіє Владеску-Ракоаса, колишній їхній професор соціології, бо за фахом і Мірон, і Таві Боянджіу були соціологами.

У 1965 році професор Владеску-Ракоаса сповнював 70 років, і кілька його колишніх студентів подумали урочисто відзначити день ювіляра. Мені Таві Боянджіу і Мірон Константінеску доручили надрукувати запрошення для гостей і замовити на той день конференц-зал у Норд-Готелі.

Отож вечір, присвячений професорові Владеску-Ракоасі, відбувся в конференц-залі готелю, і в ньому

взяли участь, окрім мене, самі «вагомі» особи: прем'єр-міністр Іон Георгіє Маурер, кілька чільних членів ЦК, три міністри, директор Інституту філософії Іон Матей (теж колишній студент професора Ракоаси), академіки, кілька професорів Бухарестського університету і інші поважні особи. Зрозуміло кожному, що я, хоч і брав певну участь у підготовці урочистого вечора, не мав що там шукати, якби не запросив мене такий професор Владеску-Ракоаса. А запросив мене, бо, мабуть, Таві йому підказав. Ми з Ракоасою познайомились у Тавія дома – професор відвідував часто свого колишнього студента. А був професор дуже симпатичний, веселий, говірливий, як справжній молдованин; йому дуже подобалося хвалитися (здається, я вже десь згадував про це), що зі всіх румунів він найбільше разів розмовляв зі Сталіном, і розказував він про це вже й в період, коли сталінізм засуджували скрізь. А вдалося Георгієві Владеску-Ракоасі говорити кілька разів з «батьком всіх народів», оскільки після 23 серпня 1944 року був він нашим послом у Москві.

На урочистому вечорі виголосилося чимало тостів на честь ювіляра, і кожен щось йому подарував: книгу, букет квітів, набір для робочого стола, дорогу авторучку і інше. А Таві подарував своєму колишньому професорові годинник «Победу». Не знаю, що подарував Маурер, мабуть, теж авторучку, але пам'ятаю, що при тому сказав, спричинивши веселий сміх присутніх: прим'єр-міністр зізнався, що мав гадку подарувати ювілярові люльку і кесет пахучого голландського тютюну, але він певний, що шановний професор не лише кинув курити, але, мабуть, вже давненько був змушений відмовитися і від інших приємних чоловічих звичок та насолод. Веселий, у піднесеному гуморі, Георгіє Владеску-Ракоаса відповів застільним промовцям:

– Дякую всім вам за хороші побажання й прекрасні слова, за подарунки! А люльки справді, як сказав товариш Маурер, мені вже не потрібно... Але ви мене занадто розхвалили, чого я не заробив. Все своє життя, ще з тих років, коли став співпрацівником славного Дімітріє Густі² і по сьогоднішній день, я постійно виконував свої обов'язки, стараючись робити все якомога ретельніше: і в наукових дослідженнях, і на факультеті, і в дипломатії, і в політичній діяльності. А радянський годинник, подарований мені колишнім моїм студентом, сьогоднішнім університетським професором Октавом Боянджіу, пригадав мені веселу пригоду. Коли італійський композитор Джузеппе Верді сповнив 85 років, члени оркестру склалися й подарували своєму маестро кишеньковий годинник, котрого потрібно було заводити лише раз у п'ятдесят років. Верді сказав: «Я вдячний вам, дорогі мої, за подарунок. Він зрадував мене, але zarazом і дуже засмутив, бо через п'ятдесят років, коли прийдеться мені знову накручувати цей годинник, багатьох з вас не буде вже на цьому світі...» У

мене такої проблеми не буде, бо годинник, подарований Октавом, треба заводити щодня...

Двогодинна забава, що слідувала після всіх тостів, розгорнулася в приємній та веселій атмосфері, при хороших стравах та напоях і під акомпанемент музики в стилі кафе-концерт. Серед стількох знаменитостей я почував себе трохи ніяково й самотньо.

Наступного дня, на мій подив, дзвонить мені на роботу Віктор Красуляк, мій земляк і колишній колега з початкової школи, і хвалить мене: «Бачив я тебе вчора у дуже високому колі. Bravo!»; мав він, певне, на увазі учасників урочистого вечора, присвяченого професорові Ракоасі. Дивно, що він мене там бачив, бо в конференц-залі, крім запрошених осіб, кельнерів та трьох музик невеличкого оркестру, не було нікого. А Віктор, виявляється, все ж таки... Ось чому дивуюся: після початкової школи наші дороги розійшлися – далі я вчився у серетському ліцеї, а Віктор пішов до Сігету, але не закінчив там ліцей, а поступив до спеціальної школи і став лейтенантом Секурітету. Проте, через кілька років казав, що його вигнали з політичної поліції, після чого працює урядовцем в якійсь установі. А Бог його знає... Тепер хоче негайно зустрітись зі мною, такий сьогодні після обіду, і каже, якимось дорікаючи, що телефонував мені і вчора, «але ти був у Норд-Готелі...» Сьогодні, каже, мусимо обов'язково зустрітись. Взагалі, ми зустрічалися дуже рідко, іноді випадково. Правда, в студентські роки він заходив час від часу в наш гуртожиток і завжди запрошував свого троюрідного брата Юрія Лукана і двох-трьох із нас «на пиво» (ми ж були студентами-«голодранцями», а у Віктора була вже зарплата і, певне, хороша). Одного разу Віктор Красуляк навіть запросив кількох з нас до себе додому – казав, що одержав від когось марамороської палинки і хоче угостити й своїх земляків. Ми вперше куштували тієї горілки і, незвиклі з такою міццю, повпивалися всі. Але після закінчення факультету я рідко зустрічався з Віктором і то здебільшого на вулиці. А тепер він, г'вайт, хоче побачитися зі мною і такий сьогодні. Чого так спішно – не сказав. І чому на бульварі Бану Манта перед поштамтом, а не десь у центрі міста? Каже, що пояснить, але не по телефону. Побачу вже там у чому справа.

Стояв похмурий, сльотавий та холодний день, як часто буває в Бухаресті на початку зими. Перед поштамтом разом з Віктором, бачу, чекає ще якийсь юнак – низький, коренастий, з плоским веселим аж смішним обличчям.

– Салют! – радісно зустрів мене Віктор. – Казав я тобі, що бачив тебе сночі в Норд-Готелі бенкетуючи з вагомими шишками. Ще раз – bravo! Але зараз не про це. Ось, знайомтесь: це Щур, хороший мій друг, – представив він мені низького та усміхненого юнака, – а насправді зветься він Іон Репча, один із кращих

спортсменів клубу «Динамо», наш чемпіон по класичній боротьбі. Мабуть, читав ти про нього. Але тепер у Щура справа в ліцеї «Іон Некулче», ось там за будинком народної ради. Щур – учень ІХ-го вечірнього класу цієї школи. Сьогодні у нього іспит з російської мови, а він навіть увесь російський алфавіт не знає...

– І ти хочеш, щоб я замовив за нього словечко в цьому ліцеї, так? – вгадав я Вікторів намір.

– Ні. Хочу, щоб ти склав іспит замість нього.

– Ти здурів, Вікторе? За таке мене посадять!

– Подожди, – вмшався Щур. – Не бійся, тут нема жодної небезпеки, бо мене у «Некулче» ніхто не знає, я тільки вчора переписався з іншого ліцею. Мене знає лише секретар...

– Ні в якому разі!

– Я тебе дуже прошу, – настоює Віктор. – У Щура дуже скрутна ситуація, якщо він знову буде другорічником, то його викинуть з «Динамо».

– Та чому ж? Не казав ти, що він спортсмен? А у спортсменів не вимагають ніякої освіти...

– Так, але у «Динамо» спортсмени одночасно і працівники МВС³. Ось, Щур – молодший лейтенант міліції.

– І саме міліціонери спонукають мене порушувати закони?..

– Ач, ти вже про закони... Що тут такого? Причём тут закон?..

– Вікторе, уявляєш на щось ти мене штовхаєш?! Я ж викладаю в ліцеї, працюю в Міністерстві освіти, а ти...

– Ще раз дуже прошу тебе, – не попускає Віктор свого. – Це дрібничка, і будь певний, нічим ти не ризикуєш. Ідеш собі в клас, прочитаєш трохи з того, що вкаже тобі баба, бо ми вже цікавились, як розгортається екзаменування. Російську викладає якась старуха, в цьому ліцеї Щура не знають, але він, на жаль, поросійськи ні бе, ні ме. Розумієш? Усе триватиме якихось десять хвилин... Прошу тебе! Інакше його викинуть.

Оба вони були дійсно в безнадійній напрузі, головною чому Віктор, бо Щур постійно усміхався й здався мені більш недбалим. Проте, мені стало жаль юнака. Якщо справді його викинуть, що він тоді?

(Далі буде).

¹ РРП – Румунська Робітнича Партія; РКП – Румунська Комуністична Партія (К. Ір.).

² Дімітріє Густі (1880-1955) – румунський соціолог, філософ, академік, професор Ясського та Бухарестського університетів, засновник румунської соціології. Густі є автором ідеї «соціологічного музею», на основі якої в 1936 році в Бухаресті засновано «Музей села» (К. Ір.).

³ МВС – Міністерство Внутрішніх Справ (К. Ір.).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 274)

19. ДО ПОБАЧЕННЯ, МОЯ МИЛА РІЧКО-ЧІЧКО!

«Тече потік у ярочку... Ось його початок: б'є джерельце з-під гори, мов ящірка, сюди-туди звивається в траві. А далі – поголубіла стрічка, поширшала, вже дзюркотить і журкоче струмок, по дорозі нові джерела його наповнили, і – потекла річка-невеличка... Так і велика ріка починається, – десь під горою, на луці або в лісі з маленької кринички. У неї вливаються струмки і потоки, річечки і ріки, вітер гонить хвилі по ній, і вже вона поїть своїми водами ниви, луки, ліси і відбиває в собі голубе небо і хмари, сонце і чайки, що пролітають над нею, журавлині ключі і гордого орла в піднебессі, блискавицю і веселку, місяць і ясні зорі, вечірню заграву і рожевий світанок... Плине широка й глибока ріка повз міста і села, поміж плавнями і степами. А ось і гирло. Тут береги ріки обриваються, і води ринули в море, в океан...» – гарні слова! Не мої, а невідомого автора, в інтернеті знайшов.

Від Солончанського моста річка протікає трішки, як я вже казав, поруч «орсагу», а далі попід інший міст, біля місця, де колись стояла «жидівська галилея», а тепер там – сільський базар, після якого на її правому березі кілька років тому стояв, мабуть, стоїть і тепер млин і «казан» якогось волошина з Нижньої Рони, а далі в царині на Переході, теж на її правому березі, стоїть «казан» та майстерня кам'яних надгробних пам'ятників заможного газди Рускована, який був навіть і заступником голови села – «вічепрмарем».

Нижче млина зліва вливається в річку маленька поточинка, навіть не знаю її назви, з правого боку поточина Федецул, а далі, вкінці села, поточина Лалов, чи Лалоу, або, як називає її Анна Трайста Русь у свої повісті «Дикий Рай» – річка Лала.

Мені дуже мало відома ця частина річки. Правда, грався і купався багато разів у плесі, трохи вище якого вливається поточина Федецул, бо ми тут недалеко мали ниву, на Павелковім, яку отримав мій батько за те, що воював у Другій світовій війні. А ще я купався багато разів у плесі біля Перехода, де мав ниву мій вуйко Михайло Ністор, і ми з мамою часто приходили сапати картоплю чи кукурудзу, а також далі, нижче, в Царині, біля колодязя-журавля, баба Марія мала

ниву, яку давала то мамі, то вуйкові Іванові, і ми теж приходили сюди обробляти її.

Десь починаючи з Нижньої Рони річка тече поруч бувшого «штрика», і часто переплітається з ним. Колись мої односельчани цією дорогою ходили пішки до Сигота, навіть і я був кілька разів, ведучи маржину на ярмарок і назад додому, бо ніхто не купив її.

А мати розповідала, як одного разу збиралась іти пішки до Сигота: «Давно, коли ще єме не мали часуника (годинника), а уставалисє, коли піли (співали) кугути, я збиралася йти до Согота, а у старої Бачіхи був молоденький когутик, який пів, коли му прийшло у голову, молоде та дурне. Але і старі когути ніби подуріли, як запис молоденький когутик, гіби їм даст новту (тон), усі зачнут кукуріґати: «Кукуріґу та кукуріґу». Як єм учула, што закукуріґали когути, схопилаєса, умилася, трайсту (торбу) на плечі та давай до Согота. Правда, ходила і мошинка (поїзд), але гія було платити білет, а за тоти гроші май добре собі куплю обаряник (бублик), перцю та сіркачу, вадь штос инше, коло хижі гія усякого. Іду я штриком та думаю: зараз гія аби йшла мошинка на Коштіль, у п'ять часу. Але Мошинки не видко, но, думаю: бізуно, уже минуло п'ять часу, а мошинка уйшла на Коштіль, а зараз уже буде вертатиса до Согота. А ото іду та іду, а вон ні не зоряє, ні мошинки не є... А коли єм коло Сарата, чую у потоці штос плеще, так, гейби хтос плескає у долони: «плеск-плеск-плеск, плеск-плеск-плеск...» та усе «плеск-плеск-плеск...» Мене обвіяло морозом, ноги зачали дрижати, не годнам ні із міста са кинути. Постояла єм, кулько єм постояла, а далі давай тікати та молитиса уголос «Отче наш іже єс...», а тото, што плескало, плеще ще май дуже у потоці. Вон місячно, хоть мак ізберай, дивлюся у потук, утки чути плескання, не вижу нічого, лиш чую: «плеск-плеск-плеск, плеск-плеск-плеск...» та усе «плеск-плеск-плеск...» Бігла єм, кулько єм бігла, аж вижу одну хижу далеко уд потока. Зачалам бічі ід хижі, а назустріч мені біжит, гавкаючи, пес, хоть єм са бояла пса, але єм зрадовалася, бо пес не є нечиста сила. Пес прибіг до мене і почав гарчати, я йду, ближуся ід хижі, а пес назад мене гарчіт, як на звірь. Далі уйшов чоловік вон, закрічав на пса та питає:

– Чіне є аколо? (Хто там?).

– О фемеє дін Рунуй де Сус (одна жінка з Верхньої Рони), – відповідаю, як могу, бо не знаю добре волоски.

– Ші че кауці ноптя пе друм? (Що шукаєш нічю по дорозі?)

– Мердже ла Сіґет (йду до Сигота).

Волошин похитав головою, а далі вийшла і волошка, винесла йому сардак, перехрестилась і прошептала:

– Некуратул! (Нечистий!).

Може, ще пучас (півгодини) постояв волошин із мнов, доки не пруйшла мошинка на Коштіль. Тоді перестало плескати у потоці, а єм подякувала волошинови та єм рушила далі до Согота».

Перед тим, як прощатись з пишнопотікаючою колісью, тепер малюсенькою і брудною, але не через її вину, річкою Ронішорою хочу подати про неї кілька даних, які, мабуть, колись когось зацікавлять. Ронішора витікає, як вам вже відомо, з-під горба Гера (Герен), що знаходиться в Мараморських горах, протікає крізь села Oberrohnen (нім.) – Вишню Рону, Unterrohnen (нім.) – Нижню Рону і місто Marmaroschiget (нім.) – Сигіт Мараморський, на краю якого вливається в річку Ізу. Довжина річки 22 кілометри, площа басейну 92 квадратних кілометри, найголовніші її притоки це потоки Корнет, Стижерет, Коштіль, Сушман, Федецул, Лалов, а в Нижній Роні потік

Водяний млин на березі річки Ронішора у музеї Мараморського села, м. Сігету Мармації

СТРАДІВАРІУС

(Бувальщина)

В одному мараморському селі помер циганин, але не будь-який, а відомий віртуоз-скрипаль.

Та самого таланту не досить! Аби діло ішло, як маслом помазане, то потрібна і серсама¹. А покійний циганин мав саме таку серсаму – скрипку, що в її середині стояв напис золотими буквами латиницею «Страдіваріус».

Сміялась скрипка і плакала чудовим голосом, що не можна було наслухатися. Пари не мала. Та й циганин пари не мав, числили його «прімашем»².

Скрипка кривала очі багатьом аматорам скрипачам. Напинали очі та штудерували, як би викрасти від нього той чудовий інструмент, відому у світі скрипку.

Сталося, що «майстер» циганин помер, а вістка обійшла всю околицю, та зрадувала жадібних аматорів.

В тому селі був такий звичай, що в труну біля покійного потрібно було вложити і його серсаму, річ, якою справував покійний протягом свого віку. Так сталося і з циганином. Поставили біля покійного в труну і його дорожочинну скрипку.

Сарата, що значить Солена. Перед тим, як вливатись в річку Ізу, Ронішора має велику честь протікати через музей Мараморського села, і на її правому березі побудовано, ліпше сказати перенесено з інших мараморських сіл два водяні млини. Саме в цьому місці, на великому господарстві Йончія Лупула, відбуваються найголовніші події моєї повісті «Конокрадська честь».

Ось так, щоб ви знали, з ким мали до діла! До побачення, моя мила річко-чічко!

Похоронили циганина, а в домі створили «тайну вечерю», яка перетворилася на галасливе гуляння. А жадібні аматори пішли на кладовище сповнити своє бажання – розкопати майстра і вкрасти скрипку.

– Йому не потрібна вже! Дорога скрипка, жаль, щоб пропала дурно! – перешіптувались поміж собою.

Пішли на кладовище, розкопали гріб, відкрили труну, а там?.. Страховисько! Циганин з труни витріщив на них очі і питає:

– Мо! А шо воно? Шо зо мнов? Мо! Чому я у ямі?

Розповіли йому, що і як воно. Але циганин не хотів вірити. Не вірив, поки не вернувся до свого дому. Став під вікном і переконався, що то правда. Тоді забажав заграти свою новту.

Заплакала скрипка, заридала, що аж шибки задзеленькотіли. Гулящі отихли та слухали чудову мелодію. Мелодію із того світу, поки мати циганина не закричала:

– Мо! Та се новта мого сина Шіми! Се муй син Шіма!

Велике чудо явилось до хати, на вечерю. До хати увійшов майстер Шіма.

Радість! Гуляння не переривалось і на другий день.

Віттоді Шіма часто позичав свою скрипку аматорам, які повернули його з того світу.

Записала Лариса БЕВКА-ЯКОБЧУК

¹ Серсама – знаряддя.

² Прімаш – перший, найкращий.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 274)

Петрішка приніс із дому довгу драбину та пробував її якось прилаштувати, аби добратись до дітей, але дарма. Драбина не досягала до колоди.

– Лиш треба задержати колоду на місці, бо тяжка та не рушит так скоро, – порадив Митрун і швидко подався на горб до Петрихи по сокиру, бо жила близько.

– Метрош, возьми і мотуз, аж найдеш! – загукав за ним бачі Гейза, а потім благальними жестами, бо голос не долинав до них, почав показувати хлопцям, щоби мали терпіння та не зробили якихось фатальних помилок, поки їх врятовують.

Перестрашені та промоклі діти тремтіли, кричали, плакали. Боялись, що потонуть. А ще до того знову почав накрапати дощ. Ситуація була дуже скрутна і ускладнювалась з кожною хвилиною. Треба було негайно рятувати дітей. Але як?

Доні та ще кілька жінок почали нахилити молоді вільхи, але дарма.

– Треба негайно сокири! – схвильовано гукнула Одотя Василенюкова.

– Пішов Митро принести, – задала Микитиха.

Дві жінки звалили чийсь кладні, скирти із лугером¹ та витягли дві остриви із землі, котрі принесли скоро до річки.

– Може імутса² діти за остриву та убереме їх із води, – припустила Ілона.

– Коротка, – розчаровано сказав маляр, – але, може, задержимо нею колода, аби стояло на місто.

– Люди добрі, туй не є іграчка!.. Життя цих діточок держитса на павуковій нитці. Туй треба обдумати добре і розумно поступати. Та й чім май скоро! – рішуче промовила тета Петриха із сльозами в очах. – Туй, у воді, сидят мої онуки та й ваші діти! Подумайте та порозумійте раз!

Невдовзі прибіг Митрун із Тіпайлом та принесли дві сокири, мотуз, вила і дві драбини, прив'язані одна до одної.

Ілько Тіпайло жив під Плішкою, далеко від Лали, та почувши шум річки, що докотився аж до його подвір'я, злякався. Не сказавши ні слова домашнім, кинув на плечі якусь стару пуфайку, на голову діраву солом'янку, що висіли на клинку в шатрі завжди готові для дощової погоди та, підкотивши до колін ґаті, вийшов скоро в сад.

Там покалічені бурею сливи сумно понурили голови та гляділи на промоклу землю, де лоском лежали їх гілля із недоспілими плодами. Як добрий господар Ілько перевіряв одним поглядом все навкруг, зняв капелюх, як для поклону, помовчав хвилину, похрестився, а потім перескочив зразу через перелаз до сусідів – і далі бігом туди, де кликала його бурхлива річка. Чого? І сам не знав, але в своїй душі відчував, що йому треба було обов'язково бути там, хоча близько Лали не було осель, котрі вона могла б замулити або забрати.

Любив гірську бистру річку, відколи її знав. Любив і тепер, але уже не так, як у дитинстві, коли ловив рибу та плавав із хлопцями. Тепер любив її інакше, по-своєму. Коли щось не ладилось в житті, він не топив невдачі у корчмі, як робили інші чоловіки, він приходив до Лали, як до любої жінки. Гуляв із нею, проходжувався берегом вгору аж до самих джерел, що витікали із-під гір, дарував їй по квітці, або листочку, кидаючи їх із берега у чисту кришталеву воду, а потім закосичував свій капелюх та, насвистуючи веселі рунянські мелодії, рушав далі. На початку подружнього життя Гафія, його дружина, непокоїлась тим, що він відходив сам із дому невідомо куди, не кажучи їй ні слова. Мовчки переживала, ревнувала, навіть стежила за ним. Хоч із лісу він повертався веселим, та ніколи із порожніми руками. Завжди приносив їй свіжих бриндуш, дзвіночків, чорниць, горішків, пахучих трав для чаю або торбу грибів, залежно від пори. Але жінка – жінкою. Що робити? Одного разу не стерпіла та розплакалась, а потім сердито запитала:

– Куди ти бродиш, чоловіче, неділями, у сята та й коли хоч?

– Ходжу і я, абих мав удки вернутись, – відповів Ілько спокійно. – Ти чого не ідеш зо мнов?

– Не маю коли бренькати пусто! У сята хожу до церкви, не як ти...

– А поза тим?

– Коло хижі. Май до сусідів...

– Добре! Як усі жони... Я розумію. А їх мужчини тоже до сусідів на казки та бріхні забігають?

– Рідко. Хіба взимі. Одні читают дома новинки, другі сплят, треті обзирают ниви у полі. Але май много із них ідут у коршму на бляшку.

– А чого ідут там, де «стоїт серед села чортова хижка весела»? – жартівливо запитав Ілько, бо пригадав собі якусь давню загадку.

– Не знаю...

– Не знаєш, ци не хочеш знати? Ци, може, хочеш, аби і я туди заходив? Подумай!

– Ні! Сохрани, Боже! Де таке говориш, Ільку? Схамениса! Але...

– Але, што?...

– Може... Може, там маєш любку... у потоці, якусь волошку? Хто знає?..

– А-а-а! – глянув він скося на неї, а потім весело посміхнувся. Маю, дуже файну... Не знаю бізуно³, якого она роду, бо на волошку не дуже семирає⁴. Думаю, што руска, але може бути й туркиня, кумичка. Але есе уже тепер не важит. Головне ото, што носит імня пахучої косиці, котру розсіяла навкруг себе, удколи са народила. І ти її знаєш, хоть не познаєш її добре. Давай зо мнов туди хоть раз, та удостовіришса сама. А до того, хто знає, може, зцімборуєшса⁵ і ти із нев...

– Як?

– Так, як чуєш. Она цілий час мене жде та радіє. Співає любовні дойни, коли сходить із гори в долину, але коли ми зустрічаємось, співає і наших коломийок та розважає мою душу. Ми двоє розуміємось дуже добре. Але, абе-с ти знала, хоть ми любимо одне одного, она не ревнує ніколи, не суєтиса із-за тебе. Довіряє мені, не як ти, дорога моя жоночко, – жартував він, а потім взяв її в обійми та не пускав, поки не помирились.

Гафія більше не дорікала йому та не згадувала про його гайові та лісові прогульки і блуки, бо знала, що має коло себе надійного мужа, котрий любить її і поважає, як любить і той благодійний дикий рай, через котрий, як дівчина у віночку, протікає весела прозора Лала, із котрою він подеколи ділить свої думки, радощі і невдяки.

Тепер, як і тоді, коли був дітлахом, Ілько прямував босоніж навпростець через межі та густі роси, поки добрався до стежки, що вела аж до Глинниці, а звідти вниз аж до Петришиного подвір'я. Там зустрів Митруна, із котрим привітався, а той коротко розказав йому про складну ситуацію з дітьми. Не гаючи ні хвилини, обидва зняли з-під шуря восьмиметрову драбину, що висіла на клинках під стріхою, прив'язали дротом до неї другу коротшу, зверху прибили кілька дощок, які знайшли у шурі та зробили малий пліт, схожий на бокори, а потім бігом подались до річки.

– Добре, што прийшов Ілько Тіпайло. Боже му дай здоровля та кріпости! Ун надійний, розсудливий чоловік. Убере дітей на берег, мете видіти! – зраділа Петриха.

Доні із Тіпайлом зразу почали підрубувати високу молоду вільху. Не була легка справа, бо дерево треба

було зрубати майже на половину, аби трималося кореня та аби можна було його нахилити над водою так, щоби не упало, Боже борони, на дітей. У цей час ні жінки не стояли без діла. Скинули скоро із себе сукні і хустки та, оставшись тільки у сорочках, як мавки, почали зв'язувати свою одіж у другий мотуз.

Враз небо нахмурилось та почало шумно схилитись над Лалою. Десь недалеко над лісом спалахнула блискавка, а потім гучно загриміло. Почало темніти, дощ густішав, вода в річці росла, але люди не звертали уваги на погоду та старались якнайшвидше врятувати дітей.

Петриха, коли побачила таку метушню, полегшено зітхнула, а потім, молячись, подалась угору додому, бо її хата не була далеко від річки, покликкала з собою й Ілону.

– Давай, Ілюшко, бо маєме діла і дома!

– Не іду нікуди удсі, доки не увижу моїх дітей на березі! – запротестувала та.

– Я розумію тебе. Але ми – жони. Туй ми до нічого не здатні, хіба тільки лармувати⁶ та заважати. Є доста мужчін та й баб. Одотя Васеленюкова їм допоможе.

– Одотя? Ота ротата? – недовірливо запитала Ілона, бо не любила її.

– Одотя! Она хоть і є ротата та меле і ото, што не треба, але – смілива, погужна та біжит раз-два на допомогу будь-кому. Аж гія, скаче і в вогень та виручає, як може, подеколи краще уд многих мужчін, – заступилась за неї Петриха. – Я ані раз не докладаюса із нев на бесіди, бо не уйдеш на добру дорогу, але люблю її доброту та оцінюю її твердий характер, – підтвердила відкрито стара. – А тепер, давай скоро гори! Не реви, бо нічим не допоможеш їм! В житті стаєса всякого нежданого. Давай та вержеш⁷ сесе мокре гандря із себе та й мені допоможеш, а удтак прийдеме суди назад.

Тета Василина, взявши її за руку, звернулась до неї ласкаво, як люб'яча мати, підбадьорювала її і саму себе, бо лиш вона знала, що колотилося у її душі, хоч не показувала. Покликкала і пса, але Урсул не віддалявся від річки та все погавкував.

(Далі буде).

1 Лугер – конюшина.

2 Імитиса – зловитися, триматися.

3 Бізуно – точно.

4 Семирата – бути схожим.

5 Зцімборуватиса – заприятелювати.

6 Лармувати – кричати, лементувати.

7 Вергти – скидати.

Дитяча сторінка

Езоп

БЕДЯНИН ТЯ ЙОГО ДІТИ

(Байка)

Жив собі за давніх часів селянин. Мав він четверо синів і виноградник. Хоч був старий та немічний, а порався коло землі сам. Бо хіба міг, бідолаха, інакше? Адже ж вирощував ті лози власними руками з молодих літ, і дотепер любив та плекав свій виноградник. А той, немов розуміючи любов і турботу господаря, віддячував йому соковитими гронами.

Та, на лихо, всі четверо синів не звикли працювати. Їм більше подобалося байдки бити, а старий батько повсякчас непокоївся думкою: «Що з ними буде, коли закриються мої очі?»

Часто він казав собі з гіркою:

«Покинуть сини мої виноградник напризволяще, переведеться він і не годуватиме їх плодами. Треба якось цьому зарадити.»

Довго роздумував батько, врешті покликів синів і сказав:

– Діти мої любі, чую – недовго мені жити на світі. Отож і покликів я вас, аби відкрити одну таємницю. У нашому винограднику заховано скарб. Як мене не стане, візьміться за лопати й копайте, аж поки знайдете.

Недовзі батько помер. Тяжко побивалися сини. А за кілька день згадали його слова.

– Що б то міг сховати у винограднику небіжчик? – питає перший син.

– Напевне, гроші, – відповідає другий.

– А як там лише кілька золотих? – засумнівався третій.

– Хто його знає. Краще перекопаймо все, – сказав четвертий.

Настала зима. Небіжчик встиг за життя обрізати виноградник, і тепер треба було лише підпирати лози. Але сини про це не дбали. Думки

їхні крутилися довкола скарбу. Тож, узявши заступи, заходилися вони копати.

– Глибше копаймо! – наказував старший.

– Копаймо, то й копаймо! Цілісінський день копали, але так нічого й не знайшли. Повернулися додому стомлені й розчаровані.

– А чи не викопав хтось інший того скарбу? – питає перший син.

– А чи був він там узагалі? – засумнівався другий.

– Чому не було? Треба копати, може, й знайдемо, – заперечив перший.

Взавтра хлопці знову взялися до роботи. Але скарбу не знайшли ні того дня, ні наступного.

– Може, батько пожартував і ніякого скарбу немає? – каже один син.

– Боронь боже! Хіба що хто викопав скарб, а батько про те не знав. Жаль, коли так!

Минуло кілька місяців, і настав час збирати виноград. І що ж побачили брати? Обкопані лози вгиналися від величезних важких грон!

Зібрали брати виноград, уторгували за нього купу грошей і зажили щасливо.

Відтоді почали вони дбайливо доглядати виноградник. А що були молоді та дужі, то й мали від праці насолоду.

Згодом стали вони заможними господарями. А коли заходила мова про батька, завжди згадували його із вдячністю.

– Які ж ми були нерозумні! Замість того, щоб збагнути батькові слова, розпитати, порадитися, – кинулися шукати в землі золото. Батько не посміявся з нас, а заповів нам найбільший скарб світу – любов до праці.

Дитяча сторінка

Наталія ЗАБІЛА

Будинок казковий багатоповерховий

У лісі під ялицею,
Над річкою-бистрицею,
Будинок є казковий,
Багатоповерховий.

Стоїть він серед зелені
Із давньої пори,
Всі поверхи заселені
Від низу до гори.

На першому живе Ведмідь,
Поважний, волохатий.
Він цілу риму спить та й спить
І не виходить з хати.

На другому живуть такі
Чудні зелені Жабки:
Чудово вміють за гілки
Чіплятись їхні ланки.

На третім, де живе Сова,
Зачинені віконця,
Бо ця бабуся лісова
Ніяк не любить сонця,

А на четвертому давно
Живе хвостата Білка
Що крізь відчинене вікно
Стрибає аж на гілку!

Найвище всіх – на п'ятому
Ворона та Сорока:
Як стануть розмовляти
Чорнява й Білобока,

Говорить кожна голосно
І подругу не слуха, –
Ховаються навколо всі
І затуляють вуха.

Всі кажуть їм: –Сусідоньки!
Ну як не сором вам
Нечуваний, невиданий
Здіймати тарарам?!

– У нас така вже вдача,
Такі вже голоси:
Ворона як закричає,
То й чуть на всі ліси.
Сорока застрекоче –
Словечко до слівця,
Сама спинитись хоче,
Та все нема кінця!
Отак і цоколіта
Ця пара белькотух,
Аж поки сонце сіло –
І гомін зразу вщух!

Настала в лісі тиша,
Лише кущі колише
Навколо вітерець.
Замовкнув дім казковий...
Багатоповерховий...
І казочці кінець!

Олександр ЛУК'ЯНЕНКО

ЦЯЦЬКОВАНІЙ ЛЕВ

(Байка)

Усе було б гаразд, якби Левові не сказали, що він – цар звірів.

«Гм, – зміркував Лев, – коли я цар, то й вигляд у мене має бути царський. Треба якнайпишніше прикрасити свою стару шкуру...»

Подбати про царське вбрання він доручив двом Мавпам. Ті у лев'ячу гриву понастромляли пір'я з хвоста павича, на шию почепили намисто

із зубів акули, а шкуру густо посипали пилком, струшеним з крилець десяти тисяч барвистих метеликів.

Лев блищав і мінівся на сонці всіма кольорами райдуги.

– Це чудово, ваша величність! – заверещала одна Мавпа.

– Це незрівнянно! – підхопила друга й у захваті аж очі під лоба пустила.

Тоді й інші звірі теж стали вдавати, що їм подобається царське вбрання, бо добре знали силу лев'ячих м'язів і гостроту пазурів. А тим часом кожен думав: «От як Мавпи можуть зробити з Лева опудало!»

Дитяча сторінка

Брати ГРИМ

Дванадцять мисливців

(Казка)

Жив королевич, і була в нього наречена. Він дуже її кохав. Раз сидів він у неї, і раптом прийшла звістка, що батько його захворів і лежить при смерті та хоче перед смертю з ним проститися.

Сказав тоді королевич своїй коханій:

– Я маю поїхати, мені треба тебе покинути, так от, даю тобі на пам'ять каблучку. Коли я стану королем, то повернуся назад і заберу тебе з собою.

Сів на коня і поскакав. Коли він приїхав до батька, той вмираючи, сказав:

– Любий мій сину. Я хотів в останній раз подивитися на тебе перед смертю, обіцяй мені, що ти одружишся за мою вказівкою, – і назвав королівну, що мала стати його дружиною.

Син був такий засмучений, що не подумавши сказав:

– Добре, любий батьку, хай буде, як ви хочете. Невдовзі король помер.

Прийшов час сину виконати обіцянку, яку дав батькові, і звелів він сватати ту королівну, і її батьки погодилися видати за нього свою доньку. Почувши цю звістку, його перша наречена так засмутилася через його невірність, що трохи не вмерла. І сказав їй батько:

– Донечко моя рідна, чого ти така засмучена? Що ти хочеш, то і отримаєш.

Подумавши вона промовила:

– Любий батьку, хочу я щоб в мене було одинадцять дівчат, схожих на мене і обличчям, і зростом, і статурою.

Ось привели їх до королівни, і звеліла вона зшити дванадцять мисливських костюмів, схожих один на один. Одягли одинадцять дівчат у ці мисливські костюми, а королівна одягла дванадцятий. Потім вона попрощалася зі своїм батьком і поїхала разом із дівчатами до двору свого колишнього нареченого, якого вона так любила.

Вона спитала, чи не потрібні йому мисливці і чи не захоче він взяти їх на службу. Подивився на неї король, але не впізнав. А оскільки вони були красиві,

то він охоче погодився. Так вони стали дванадцятьма мисливцями короля.

Але був у короля лев, що будучи звіром чарівним, знав про все таємниче та приховане. І сказав він одного вечора своєму хазяїну:

– Ти вважаєш, що в тебе дванадцять мисливців?
– Так відповів король, – це дванадцять мисливців.

А лев каже:
– Ти помиляєшся, – це дванадцять дівчат.
Король йому говорить:
– Це ніяк не схоже на правду. Як ти зможеш це довести?

– О, накажи насипати в коридорі горох, – відповів лев, – і відразу побачиш. У чоловіків крок твердий, впевнений: якщо пройдуть вони по горошинах, то жодна з них не ворухнеться; а якщо пройдуть дівчата, то дрібним кроком, обережно, – ось горошини й порозкочуються під ногами.

Королю порада сподобалася, і він звелів так і зробити. Але був у нього слуга, якому були до вподоби мисливці. Він прийшов до них і все розповів. Подякувала йому королівна, і сказала дівчатам:

– Йдіть по гороху твердо, впевнено.

Коли наступного ранку король покликав до себе мисливців, то пройшли вони по гороху впевнено і твердо так, що жодна горошина, не те що не покотилася, а навіть з місця не ворухнулася.

Дитяча сторінка

Коли мисливці пішли, король каже левові:

– Ти мене обдурив, – вони пройшли, як чоловіки.

На що йому лев і каже:

– Вони дізналися, що їх будуть випробувати. Ти постав у коридорі дванадцять прялок, вони пройдуть, зрадіють, а чоловіки не зраділи б.

Але той слуга, знову відкрив мисливцям задум короля. І дівчата вирішили на прялки навіть не дивитися.

І ось наступного ранку дванадцять мисливців пройшли через коридор, а на прялки і не подивилися. І знову король сказав левові:

– Ти мене обдурив, – це справжні чоловіки, на прялки вони навіть не звернули увагу. І відтоді король перестав вірити левові.

Дванадцять мисливців завжди супроводжували короля на полюванні, і чим далі, тим більше вони йому подобались. І сталося так, що одного разу під

час полювання прийшла звістка про те, що його наречена вже їде до нього. Почула про це справжня наречена, і стало їй так боляче та гірко, що серце майже зупинилося, вона знепритомніла і впала на землю. Король вирішив, що з його улюбленим мисливцем сталося щось погане, підбіг до нього, щоб допомогти, і зняв рукавиці з рук мисливця. І раптом він побачив перстень, що подарував першій нареченій, зазирнув він їй в обличчя і впізнав її. Розчулилось його серце, поцілував він її, а коли вона відкрила очі, то промовив до неї:

– Ти – моя, а я твій, і ніхто у світі не зможе нас розлучити!

Відправив король назустріч іншій нареченій гінця, і звелів просити її повернутися додому, оскільки в нього вже є дружина. Тут і весілля зіграли. А лев знову отримав королівську ласку та довіру, – адже він весь час правду казав.

Марія ПРИГАРА

ПАХНЕ ЛІТО

На дзвінкій галяві теплим літом
Заквітчалась липка першим цвітом,

І сама страшенно здивувалась:
«Та невже ж таке зі мною сталось?»

Зашуміли трави над землею,
Здивувались також разом з нею.

Забриніли дзвоники ласкаві:
«Ой, же й дух солодкий на галяві!»

Пелюстки у нас лілові й білі,
Та чомусь ми пахнути не в силі...»

Жовтим оком дивиться ромашка:
«Від такого цвіту дихать важко!»

І радіють бджоли-медоноші:
«А для нас ці квітоньки – хороші!»

Повна липка радості і суму:
«Через що, – зітхає, – стільки шуму?»

І ховає гілочки розквітлі,
Миті в зливах, скупані у світлі.

В лісі меду теплого наливо:
Пахне цвіт на липці. Пахне літо!

Марія ЧЕПУРНА

ПРИКМЕТИ ЛІТА

Ластівки літають
Над водою низько,
Хвилі розбивають –
Значить, дощик близько.

Мов червоні квіти,
Хмари в небі синім,
Значить, завтра, діти,
Буде вітер сильний.

А як льону річка
В полі засиніла,
Знайте, що сунічка
У гаю дозріла.

Тамара КОЛОМІЄЦЬ

ЛІТО

– Липа, липа зацвіла! –
Засурмила всім бджола. –
Гей, злітайтеся, подруги,
У гайок на край села.
Там уже не видно віт,
А лише пахучий цвіт.
Наберем багато меду.
Вирушаймо ж у політ! –
Бджоли з пасіки летять,
Липі крону золотять.
І здається, що у липи
Віти струнами бринять.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло ПРУДНИК

ЮВІЛЕЙ

(Гумореска)

Над квітучою яблунею в старому саду гуділи джмелі і бджоли, а під нею гомоніли за саморобним столом далекі і близькі родичі письменника Романа Бараболі.

– Дак кажеш, Ромцю, восени ювілей? – підняв чарку тернівки захмелілий дядько Микита. – М-да-а, летять роки, як самолюти. Ну, то, дай, Боже, щоб за тобою ці... спонсори... табунами бігали.

– Так, важкувато сьогодні без спонсора, – шморгнув носом Бараболя.

– А ти пошукай! – смачно плямкнув після випитого дядько Микита. – Ось дивись, хіба я не міг би бути спонсором? Міг... Восени я тобі мішечок картоплі до ювілею підкину в столицю.

– А я пару гусочок заріжу, – додала тітка Лариса.

– А у мене до того часу молоде вино з нового врожаю з'явиться, – пообіцяв троюрідний брат Павло.

– Яблукоч, грушок підвезу, – підтримала родичів бабусина сестра.

Після кожної чарки пропозицій ставало все більше й більше.

«Рідня не дасть пропасти!» – розчулено міркував майбутній ювіляр.

З тією думкою Бараболя через кілька днів гостювання в рідному селі й вирушив до столиці.

Літо промайнуло, як один день. Уже й осінь. Уже й ювілей на носі.

«Треба буде нагадати про себе родичам» – подумав Роман.

Але нагадувати не треба було. Десь за два тижні до юві-лею рано-вранці, тільки ото перші трамваї задзенькотіли, у двері подзвонили.

– Привіт, Ромцю! – стояв на порозі дядько Микита. – Підтримка прибула до тебе на ювілей. Не забувся. Обіцяв мішок картоплі. Але цього року якась дрібнувата вродила. Ну, як горох. Свині пики від такої відвертають. То я оце трохи крупнішої в торбинку навибрав і – до тебе. А чого в селі сидіти? Роботи якоїсь особливої нема. А в тебе все-таки кругла дата...

Насмажили картоплі. Сіли снідати. Півторбинки дядькового подарунка – як і не було. Пляшки горілки – теж.

А увечері знову дзвінок у двері:

– Племінничку, моє тобі шануваннячко! А дядько Микита у тебе? От родичі, от родичі! Безсовісний ти, Микито, от і все! Першим вирішив прибути до ювіляра. А мені нічого й не сказав! Я, Ромцю, гусочок тобі обіцяла. Але подивилася, а вони ж іще такі малі, такі малі... Ну, як горобці! Чи то літо таке було? Не вирости ще. То я тобі ось курочку привезла. Вона вже років зо три не несеться. Тільки харчі переводить. А це ще й закульгала на ліву лапу. То ми її вирішили – на ювілей...

Курку з'їли того ж вечора.

Наступного дня прибув троюрідний брат Павло: – Наші вже тут? Я теж вирішив прилучитися до групи підтримки. Хотів узяти барильце винця, а воно – як оцет. Не вдалося... Але обіцяв приїхати – мусив їхати.

Потім приїхала бабусина сестра, у якої яблука і груші поїла гусінь; дядина, у якої перед самісіньким Романовим ювілеєм виздыхали усі кролі; дідів брат, у якого бджоли з автотраси наносили у вулики смоли...

Бараболя пив склянками воду з-під крана.

– Це ще не всі! – заспокоювали його родичі. – І племінники Сашко й Мишко обіцяли приїхати, і хрещена кланялася, казала, що підскочить, і сусіди нахвалялися заїхати...

Бараболя заліз у боги, відніс до букіністичного магазину майже всі словники і книжки... До ювілею залишався ще тиждень!

Але тут зателефонував красзнавець Григорій Хвостенко:

– Романе, до ювілею готовий?

– Майже, – багатозначно мовив Бараболя.

– Давай відбій!

– Як?

– Я оце хотів уточнити твій день народження.

Поїхав у церкву, де тебе хрестили. Виявляється у сільраді, після того, як вона згоріла, неправильний запис зробили. Не п'ятдесят тобі, а тільки сорок дев'ять!

Бараболя полегшено зітхнув. А коли розповів про це родичам – ті радісно заусміхалися:

– Так у тебе все попереду!

– Значить, приїдемо наступного року!

– Я мішечок картопельки підвезу, – мовив дядько Микита.

– А я двох гусочок заріжу, – додала тітка Лариса.

– А там і винце визріє, – пообіцяв троюрідний брат Павло...

І Роман Бараболя зрозумів, що в нього і справді ще все попереду...

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Павло ГЛАЗОВИЙ

ЯК МИ З КУМОМ ПОЛЮВАЛИ

(Гумореска)

Ми із кумом полювати ідемо.

За плечима по рушниці несемо.

Кум говорить: – Вбити зайчика – не клас.

От би вовка тарарахнути хоч раз!

Тут він раптом заїкнувся і замовк.

Бачим – суне по дорозі сірий вовк.

Я приклався, кум приклався – тільки р-раз!

Кум – лівіше, я – правіше... Тьху на нас!

Вовк помчався по долині, по горі

Та й сховався біля яру у норі.

Ми із кумом над корою сидимо

І нараду виробничу ведемо.

– Лізь у нору, – тихо кумові кажу. –

Схопиш вовка, я тягти допоможу. –

Кум хитрує: – Я б з охотою поліз,

Та боюся – він хапне мене за ніс.

А без носа як на світі проживеш?

Не понюхаєш нічого і не чхнеш...

– Що ж, – кажу, – тоді полізу, значить, я...

Вовчу шубу жінка матиме моя.

Лізу в нору, бачу – світяться вогні.

То очима вовк підсвічує мені.

Він гарчить, і я по-вовчому гарчу.

Лізу глибше і рушницю волочу.

Тут двостволка випадково як пальне!

Оглушило громом вовка і мене.

Сидимо ми разом з вовком у диму.

Мені важко, та нелегко і йому.

Кум у мене теж відважний чоловік.

– Відповзи, – кричить знадвору, – трохи вбік!

Підбери плече і руку під стіну,

Я прицілюся гарненько та пальну! –

Він рушницю глибше в нору просува.

– Де там вовкова, – питає, – голова? –

Та як гахне, як торохне із обох!

Дріб ударив перед носом, як горох.

Кум гукає: – Амба вовкові! Бери! –

Я незчувся як і вилетів з нори.

А за мною вовк на волю як стрибне!

Став і дума: їсти кума чи мене?

Я прикладом по зубах його – торох!

Вовк зігнувся, похитнувся, впав та й здох...

З шкури вовчої пошили ми шапки –

І страшні тепер ми з кумом, як вовки.

Віктор НАСИПАНИЙ

НАРОДНІ ЛІКИ

(Гумореска)

Донька з внуком їде з міста. Їх стрічає дід:

– Щось наш хлопець виріс мало. Виглядає блідо.

Стала та йому жалітись: – Ніде правди діти.

Всі тепер такі у місті нездорові діти.

Може, глисти, може, гени. Авітамінози.

Той не їсть, не п'є, нервує. Тільки й крутить носом.

Дуже в'ялий, вічно сонний. Ще й худий, як тріска.

Зранку танком хоч тягни. Щоби встав із ліжка.

Кине сумку, ляже спати. Лиш в комп'ютер очі.

Ані вчитись, щось зробити й близько сам не хоче.

Став такий, як пес лінивий. Не впізнати Івана.

Може, хтось порадить інше, ліпше лікування?

Певно, купим знов пігулки. Різні вітаміни.

Лікар каже: мають бути позитивні зміни.

Дід всміхнувся, озвався тихо: – Ви, як діти, наче!

Я вам сам, без медицини, скажу, що є краще. Хочте, – їдьте до дохторів, викидайте гроші, Або щось знайдіть народне, якісне, хороше. Сів за стіл і чарку випив: – Хочеш знати правди? Я скажу. Йому допоможуть трави й тільки трави! Та киває: – Може бути! Ось у чім причина! А які ж? Ромашка, м'ята, липа чи шипшина? Ви скажіть, яка травичка краща й ефективна? – Як для того лобуряки. То скоріш КРОПИВА!

ДИВО

Над ранком. Зорі з вовни мряки,
мов золоті гудзики з плаща,
відпоре день і сім'ям маку
розсипле солов'ям в куцах.

В сувоях тиші сплять долини,
де мох задуми й мох імлі,
аж скотиться стозерна диня
на лопуховий ранку лист.

Як диню сонця зсує вітер
на решето ясних долин,
розплющують зіниці квіти
і листя рветься в дальню синь.

А серце, що, незаспокійне,
збагнути хоче все до дна,
тріпочеться і з листям рвійним
до болю прагне дива дня.

Богдан-Ігор АНТОНІЧ

